

Het concept van de "Nieuwe Landrechten van het Hooggrafelijk Stift en Vorstendom Thorn" (1788)

Inleiding¹

Tijdens de regering van Maria Cunegonda van Saksen, de laatste vorstin-abdis van het kerkelijk rijksvorstendom Thorn (1776-1794), werd een codificatie voorbereid van het zogeheten Nieuwe Landrecht.

De wenselijkheid van een dergelijke codificatie vindt men voor het eerst uitgedrukt in de *landsconventie* van 1776, een overeenkomst tussen de aantredende vorstin-abdis, het Kapittel en de Staten van het land van Thorn. De in het oog springende gebreken van het oude landrecht, welke aanleiding gaven tot talrijke klachten over de rechtspleging, maakten een complete herziening van het landrecht noodzakelijk.

In 1781 werd een begin gemaakt met de uitvoering van dit voornemen. Op voorstel van de vorstin-abdis werd de raadsheer-fiscaal van het Hof van Oostenrijks Gelre te Roermond, Pierre Joseph Stuers, door de Staten van Thorn met het opstellen van het ontwerp-landrecht belast. Stuers was daartoe in het bijzonder gekwalificeerd, omdat hij als vorstelijk hofraad te Thorn, als voormalig raadsheer-fiscaal van het Hof van Appel te Thorn en als voormalig Thorns commissaris-deciseur in het tweeherige Neeroeteren goed op de hoogte moet zijn geweest van het Thornse gewoonterecht.

1. De gegevens voor de deze inleiding zijn in hoofdzaak ontleend aan de tekst van mijn op 4 oktober 1996 ter gelegenheid van het vijftienvigjarig ambtsjubileum van Prof. Mr. O. Moorman van Kappen gehouden lezing, getiteld *Het Nieuwe Landrecht van Thorn. Verlicht absolutisme en codificatie onder het bewind van de vorstin-abdis Maria Cunegonda van Saksen (1776-1794)*. De teksten van de op deze dag gehouden lezingen zullen in 1997 onder redactie van E.C.C. Coppens worden uitgegeven in de rechtshistorische reeks van het Gerard Noodt Instituut.

De codificatie van het Nieuwe Landrecht was onderdeel van een omvangrijkere hervorming, die daarnaast hervorming van de rechterlijke organisatie en van het procesrecht tot doel had.

In de achttiende eeuw omvatte de rechterlijke organisatie te Thorn de schepenbanken van Thorn en Grathem, het leengerecht van de abdis en de laathof van het Kapittel als rechtbanken in eerste instantie. Van uitspraken van deze colleges stond hoger beroep open op het Hof van Appel te Thorn. Vandaar kon men appelleren op het Rijkskamergerecht te Wetzlar en op de Rijkshofraad te Wenen. Dit systeem functioneerde, blijkens veelvuldige klachten over de kwaliteit der rechtspleging, gebrekkig. Maria Cunegonda wilde hierin verbetering brengen door vervanging van de collegiale rechtspraak van de schepenen door die van een alleensprekende rechter; daarnaast wilde zij nieuwe *Appellations-, Revisions-, Untergerichts-, und Criminalordnungen* uitvaardigen.

De eerste stap werd in 1785 gerealiseerd, toen de vorstin-abdis, ondanks bezwaren van een groot deel van de adellijke geërfden en van de burgemeesters overging tot afschaffing van de schepenrechtspraak en introductie van de *unus-iudex*.

Nadat de onrust die volgde op de gerechtelijke hervorming in de loop van 1786 enigszins tot bedaren gekomen was, kwamen de voorbereidingen van het nieuwe landrecht in een stroomversnelling.

In november 1786 was een eerste concept gereed. Deze tekst werd in overleg met de proost van het Kapittel, De Fabri, en de ambtman van Thorn, Van den Schoor, aangepast en ter goedkeuring voorgelegd aan de grootmeester van de vorstin-abdis, graaf Aicholdt, die zich afwisselend te Essen of te Koblenz aan het hof van Maria Cunegonda van Saksen ophield. Het definitieve ontwerp werd op 1 september 1788 aan de landdag van Thorn aangeboden en aldaar in eerste instantie besproken. Omdat de Staten het ontwerp nader wilden bestuderen verzochten zij een copie en zes maanden uitstel. Hetgeen werd toegestaan.

Het lag in de bedoeling, dat het ontwerp zowel het staatsrecht, als het privaatrecht en het strafrecht van Thorn zou omvatten. Daartoe werden de bestaande fundamentele wetten in het ontwerp geïntegreerd. Deze waren in hoofdzaak neergelegd in de landsconventie van 1776 en in de capitulatie die op 27-28 oktober was gesloten tussen de vorstin-abdis en het Kapittel. Dit gedeelte van het ontwerp werd als *constitution* aangeduid. Daarnaast omvatte het ontwerp 16 artikelen betreffende het oude landrecht alsmede 260 artikelen van privaatrechtelijke en strafrechtelijke aard, die als *législation* werden aangeduid. Deze *législation* was in hoofdzaak gebaseerd op de *Gelderse Land- en Stadsrechten* (GLS) van 1620.² Omdat de GLS “doorgaents behelsen 't genen het besten en bekwaemsten is tot een goede, prompte en regtvaerdige administratie van justitie” en omdat zij “naar den

2. A.M.J.A. BERKVENS, G.H.A. VENNER en G. SPIJKERBOER, *Het Gelderse Land- en Stadsrecht van het Overkwartier van Roermond 1620*, Arnhem 1996 (Werken S.OVR 25).

tegenwoordigen staet en gelegentheyd van onsen landen zijn ingerigt”, werden zij “geadopteerd en voor onse landen aangenoomen en in kraghte van wetten gekeert.”

Deze formulering wekt de indruk, dat de GLS voor wat betreft het privaatrecht en het strafrecht als het ware "in complexu" werden gerecipieerd. Dit is echter niet volledig het geval, aangezien in het ontwerp van het Nieuwe Landrecht van Thorn is bepaald, dat de GLS "in onse landen geene plaetse of uytwerkinge der wetten en zullen gewinnen, voor soo veel daeraen te weten hierbij door Ons met de opvolgende artikelen is worden verandert, gealtereert of gederogeerd." De artikelen van het Nieuwe Landrecht van Thorn vormen kennelijk geen zelfstandige codificatie van privaatrecht en strafrecht, maar behelzen aanvullingen, wijzigingen en ontkrachtingen van bepalingen uit de GLS.

Aangezien de GLS in het totaal 2060 artikelen tellen en het desbetreffende gedeelte van het Nieuwe Landrecht van Thorn 260 artikelen, werd ruim 12,5 % van de GLS in het Nieuwe Landrecht van Thorn op enigerlei wijze gewijzigd.

Deze wijzigingen troffen niet alle zes boeken van de GLS in gelijke mate. Naar verhouding zijn de meeste wijzigingen aangebracht in boek 3, waarin de verschillende manieren van eigendomsverkrijging zijn geregeld, in boek 1, betreffende het personen- en familierecht, en boek 6, waarin het strafrecht en strafprocesrecht is gecodificeerd. Het verbintenissenrecht (boek 4), het zakenrecht (boek 2) en de burgerlijke rechtsvordering (boek 5) bleven relatief onberoerd.

De aangebrachte wijzigingen houden slechts in beperkte mate verband met aanpassing van het Gelders-Overkwartierlijke recht aan typisch Thornse aangelegenheden. In hoofdzaak gaat het om verwerking van jurisprudentie van het Hof van Gelre te Roermond. Naar eigen zeggen heeft raad-fiscaal Stuers alle artikelen van het Gelderse Land- Stadsrecht "expresselijk doorgrond of geresumeert", "om te zien en t' oordeelen welke artikels ... konde verblijven, welke diende t' eenemaele te worden geabrogeert, welke maer gemodereert, ende eyndelijk welke volgens d' anterieure kennisse van de voorss. raed [van Gelre] behoorde te worden geïnterpreteerd of geëxtendeert." Men kan de artikelen van het Nieuwe Landrecht van Thorn daarom beschouwen als een *restatement* van de GLS en daarin ligt mijns inziens het grootste belang van het ontwerp.

In de praktijk zou het Nieuwe Landrecht van Thorn alleen in combinatie met de GLS kunnen worden gehanteerd.

De vermenging van constitutionele en legislatieve elementen is voor de aanvaarding van het ontwerp uiteindelijk fataal gebleken.

Waar de Staten van Thorn geen of slechts ondergeschikte bezwaren koesterden tegen de voorgestelde adoptie van de GLS en de voorgestelde aanvullingen en wijzigingen daarvan, konden zij zich niet verenigen met de bepalingen van de capitulatie van 27-28 oktober, die aan het Kapittel een bevoorrechte positie toekenden binnen de constitutie. Zij wilden daarom het voorliggende ontwerp niet

aanvaardden, tenzij aan hen een gelijkwaardige positie werd toegekend ten aanzien van de uitoefening van de wetgevende macht. Bovendien wensten zij ongedaanmaking van de gerechtelijke hervorming van 1785, die volgens hen onconstitutioneel was, want in strijd met de landsconventie van 1776. Zij legden daartoe hun bezwaren neer in enkele *Réflexions de la part des Etats du Pays de Thorn contre le plan ou modèle des nouvelles lois dressées par leurs députés*, welke in februari 1789 officieel aan graaf Aicholdt, de grootmeester van de vorstin-abdis, ter hand werden gesteld.

Hoewel graaf Aicholdt aanvankelijk nog optimistisch was over de mogelijkheden om met de Staten tot een vergelijk te komen, werd de codificatie van het Thornse landrecht al spoedig door de feiten achterhaald. Waar het in zijn bedoeling had gelegen om tegen het einde van 1789 een landdag uit te schrijven alwaar in aanwezigheid van de vorstin-abdis een schikking getroffen zou worden met de Staten en het landrecht zou worden afgekondigd, maakte het uitbreken van de Brabantse Revolutie, die een krachtige impuls betekende voor het verzet van de Staten, dit feitelijk onmogelijk. Nadien verdiepte de Franse bezetting van december 1792-maart 1793 de kloof tussen het Kapittel, dat bevreesd was over “les progrès trop dangereux de la démocratie” en de Staten, die zich hoe langer hoe meer gedroegen “comme une assemblée populaire”, nog verder, met als gevolg, dat het ontwerp van het Nieuwe Landrecht van Thorn uiteindelijk niet meer door de landdag in behandeling is genomen.

Tekst

Van de Nieuwe Landrechten van Thorn zijn, voor zover thans bekend, slechts drie volledige exemplaren bewaard gebleven: twee Nederlandse versies en een Duitse vertaling.

De hiernavolgende teksteditie is gebaseerd op het ms. RAL, Archieven Thorn, archeionnr. II 2005, dat nog doorhalingen en aanvullingen bevat in de hand van Pierre Joseph Stuers, waarvan de laatste mogelijk nog tijdens de eerste lezing ter vergadering van de landdag op 1 september 1788 zijn gemaakt. Dit handschrift is in de negentiende eeuw gebonden en van een korte inleiding met enkele biografische bijzonderheden over Pierre Joseph Stuers, in het handschrift van de toenmalige rijksarchivaris J. Habets, voorzien. RAL, Archieven Thorn, inv. d' Hoop, inv.nr. 18881 bevat in losse katernen een door de lands-secretaris Rottscheidt gewaarmerkt afschrift, dat in oktober 1788 aan de Staten van Thorn ter nadere bestudering ter hand is gesteld. RAL, Archieven Thorn, inventaris d' Hoop, inv.nr. 18880 bevat een Duitse vertaling, die waarschijnlijk ten behoeve van de vorstin-abdis is vervaardigd.

Nieuwe Landrechten van het Hooggraeflijk Stift en Vorstendom Thorn (1788)³

[Maria Cunegonda koninklijke prinsesse in Pohlen ende Lithauen, hertoginne tot Saxen, Julick, Cleve, Berg, Engeren ende Westphaelen, des Heyligen Roomschen Rijkx, vorstinne ende abdisse der keyserlijken vrij-wereltlijken stiftern Essen ende Thorn, landgraevinne in Thuringen, markgravinne tot Meysen, van Boven- ende NederLausnitz, borggraevinne tot Magdenborg, gevorstete graevinne tot Henneberg, gravinne tot der Marck, Ravensberg, Barbij ende Hanau, vrouwe tot Ravenstein, Breysig, Relinghausen, Huckarde, Ubach ende Neroeteren etc.]⁴

Alsoo tot het gelukkig bestieren der onderdaenen, en voort gemeen welzijn het hoogst aengelegen is, en selfs vereyscht word in alle gepoliceerde landen, van onophoudene zorg te draegen om te geraeken tot vaste en bekwaeme wetten, die overeenkomen zoo met de constitutie der landen, als met den aerd ende de maniere der volkeren, zoo is 't dat die noodzaekelijkheyd van den eenen kant overweegt zijnde ende Wij Maria Cunegonda etc., [benedens Ons graefelijck Capittel van Thorn, ende]⁵ de Landsstenden van dyen lande bespeurt hebbende van den anderen kant, dat d' oude landrechten voor een groot gedeelte niet meer toepasselijk zijn aen den tegenwoordigen staet van denselven lande; dat bovendien weynige der daegelijksche gevallen uytgemaekt zijn bij die oude landrechten; ende dat⁶ d' onderdaenen alzo sig dikwils vindende in den voorval⁷ van sig te moeten beroepen op oude gewoontens ende onzekere gebruyken, en daardoor niet alleen aen merkelijke kosten onderworpen worden, maer dat hun recht ook meerendeels afhangt van eenen twijfelaghtigen uytval, dyensvolgens bij onse Transactie den 28 oktober 1776 tot Thorn ingegaan en den 29 en 31 van denselven maand naarder in alle deelen ende punten geratificeert ende geconfirmeert, goed gevonden ende bij den 10. artikel beslooten hebben, van ter eerste gelegentheyd uyt te geven een oprecht, deugdelijck en bestendig landrecht om eenieder voortaan te verzeekeren wat recht hij heeft te hopen, en bij vonnis te verwagten: Ende, willende alsnu die resolutie voltrekken tot voordeel van 't gemeene best, zoo is 't dat Wij, inhaerende onze voors. transactie, hebben gewilt ende gestatueert, willen ende statueeren, dat voor all voor eene vaste en onbreekelijke wette, nu en ten allen tijden sullen worden gehouden alle punten daerby uytgemaekt, [voor sooveel

³ RAL, Abdissen archief Thorn, archeion nr. II 2005

⁴ Ontleend aan conceptinleiding (RAL, Archieven Thorn, inventaris D'Hoop, inv.nr. 18879)

⁵ benedens ons graefelijck capittel van Thorn: doorgehaald: alsmede wij prinsesse van Salm etc. decanessse ende verdere capitulairen van 't Hooghgraefelijck Capittel van Thorn, benedens

⁶ ende dat: doorgehaald: dat ook geene vaste maniere van procedereen bekend zijnde, daardoor de saeken meerendeels buytenmaete getrokken worden, ende dat

⁷ voorval: doorgehaald: cas

daeraen niet en is worden gederogeert bij de landtresolutiën van den 24 november en 9 december 1785]⁸, luydende deselve transactie als volgt:⁹

[Art. 1 *Den keus der borgemeesters*

Alzoo tot Thorn ende Ittervoort een vastgesteld gebruyk is, dat teneynde van den keus der borgemeesters de gemeynte aen mevrouw de prinsesse abdisse eenige personen om daeruyt te kiezen voorstelt, ende dat over den number dier contestatiën opgestaen zijn, zoo ist dat om een eynde aen deeze differentiën te stellen, men geconvenieert is, dat zijdens de gemeynte van Ittervoort dry personen, ende zijdens de gemeynte van Thorn zes personen zullen worden geproponeert, uyt welke eerste dry mevrouw de prinsesse abdisse eenen tot borgemeester van Ittervoort ende uyt de andere zes twee, den eenen tot eersten ende den anderen tot tweeden borgemeester van Thorn noemen zal, zullende in de andere dorpen de gewoonte aldaer ten deezen opzigte in observantie blijven stadtgrijpen.

Art. 2 *Van de schattingen*

Alzoo tot Thorn ende Ittervoort de gewoonte is, dat de geërfdens ten overstaen van eenen commissaris der vrouwe prinsesse abdisse en van de gedeputeerde van het Kapittel, mitsgaeders ter praesentie van den landssecretaris, naer exigentie van hunnen noodt ende uytgaeven de schattingen reguleeren ende fixeeren, ende dat de prinsesse abdisse, naer alvorens de arrangementen ten dien opzigte gemaekt geapprobeert te hebben, de uytchrijvinge van den schatt doet proclameeren, zoo zal daeromtrent wederzeyts geene veranderinge gedaen worden ende zal in de andere gemeyntens den ouden voet opgevolgt worden, welverstaende dat aldaer alles geschieden zal ten overstaen van eenen commissaris der vrouwe prinsesse abdisse ende ter praesentie van den landssecretarius.

Art. 3 *Van de landsonkosten*

In conformiteyt van de resolutie van den 14^{den} september 1762 van den Opper Rijkx Hofraedt zal in materie van collecten ende contributiën, hetzije dezelve het rijk, den cerkel ofte het land zelfs aengaen, niets ondernoomen ofte gedaen mogen worden, tenzije met toestemminge ende consentement van het Kapittel ende van de Staeten.

⁸ [...] ingevoegd; door middel van de landdagsresolutiën van 24 november en van 9 december 1785 werd de schepenrechtspraak in het land van Thorn afgeschaft. Hiervoor in de plaats kwam een alleen-sprekende rechter, die werd belast met criminele en civiele rechtspraak in eerste aanleg. Cfr. RAL, Abdissenarchief Thorn, archeionnr. II 2047.

⁹ Ontleend aan de concept-inleiding in RAL, Archieven Thorn, inventaris D'Hoop, inv.nr. 18879; de preambule, het slotformulier en de tekst van de ratificaties zijn achterwege gelaten; voor de volledige tweetaligeversie (Latijn/Nederlands) zie RAL, Abdissenarchief Thorn, archeionnr. II 2047.

Ende zoo wanneer ten tijde van den oorlog eenige betaeling aen de krijgscassen van het rijk te doen zal weezen, zal ter vergaederinge van de Staten geconvenieert worden over de gemaek[k]elijkste ende minst kostbaere maniere tot alzulke overtellinge ofte transport, ende zullen de quittantiën deezer gedaene betaelingen in haer origineel aen de Staeten des lands moeten verthoont worden.

Zullen ook de onderdaenen in geenderlij maniere verplicht zijn tot eenige corveën ofte dergelijke diensten ten behoeve van de prinsesse abdisse, ten waere zij zulkx vrijwillig zouden willen doen.

Art. 4 Van de limyten

Als wanneer ten opzigten van de limyten eenig arrangement met de nabueeren te doen zal koomen voor te vallen, zal zulkx in conformiteyt van het decreet van den Opper Rijkx Hofraedt niet mogen getermineert worden, als met consentement van het Kapittel ende van de Staeten, welke ieder zullen mogen noemen eenen gedeputeerden om gezaementlijk met den commissaris der prinsesse abdisse de gelegtheyd der betwiste limyten te examineeren, waervan de kosten door het landt betaelt zullen worden.

Art. 5 Van de gerichtten

Conformelijk aen het decreet van den Opper Rijkx Hofraedt zullen de schepenen van Thorn ende van Grathem geen hinder ofte belett gestelt worden in hunne possessie van te weezen de ordinarisse rechtters, ende belooft de prinsesse abdisse, dat zij van de voorss. rechtsbanken in het land oppereggt, geene zaeken tot particuliere cabinetscommissiën evocieren zal.

Art. 6 [Van de processtukken ten advijs van onpartijdigen rechtsgeleerden te draegen]¹⁰

De schepenen zullen continueeren, zooals zij in possessie zijn te doen, van de acten der processen te draegen bij eenen impartiaelen advocaet. Maer zoo in tijdt van twee daegen het advies ende sententie niet zoude kunnen veerdig wezen, zullen die schepenen gehouden zijn tot minderinge der kosten van de litigante partijen terstont weder te keeren: ende zal eenen van hun om de acten af te haelen zig weder vervoegen tot den voorss. regtsgeleerden ten daege als hij zal hebben aangewezen.

Art. 7 [Van de leenmannen]¹¹

¹⁰ Toegevoegd in RAL, Archieven Thorn, inventaris d'Hoop, inv.nr. 18879, concept-inleiding

¹¹ Toegevoegd in RAL, Archieven Thorn, inventaris d'Hoop, inv.nr. 18879, concept-inleiding

Alzoo wijlen Haere Hoogvorstel. Dhlh.¹² hadde geordonneert van bij ieder verheff te assumeeren dezelve leenmannen die zij benoemt hadde, ende dat bij ordonnantie van den Opper Rijkx Hofraedt deeze veranderinge van gebruyk is tenietgedaen, zoo is geconvenieert, dat in het toekomende alle de leenmannen alternatiewijl zullen geassumeert worden opdat eenieder derzelve van de kleyne retributie dier mag genieten.

Art. 8 [*Van sendinge tot den rijcks cirkel*]¹³

Als er quaestie voorvallen zal van te doen eenige deputatie tot den cerkel van het rijk, zal eerst geconvenieert worden met het Kapittel en met de Staeten over de nootzaakelijckheydt der deputatie, waernaer het van de prinsesse abdisse afhangen zal te deputeeren den geenen haer believeen zal.

Nogtans om kosten te spaeren, belooft de prinsesse abdisse, dat zij buyten den cas van eene zaeke van groote consequentie ende buyten het consentement van het Kapittel ende van de Staeten niemant zenden zal voor haer alleen, maer dat zij daeromtrent haer voegen zal naer het gebruyk bij veele rijckxstanden geplogen, ende dat zij vervolgens noemen zal iemanden gedomicilieert in de stadt alwaer den cerkel vergaedert is, ofte wel jemanden die reets met de stem ofte stemmen van andere rijckxstanden gelast is.

Art 9. [*Van andere deputatiën*]¹⁴

Zoo in tijdt van oorlog de prinsesse abdisse ten eynde van nootzaakelijke arrangementen ende tot 's lands welvaeren iemanden zal koomen te deputeeren, zal het de Staeten vrijstaen ook eenen gedeputeerden te zenden, ende als de prinsesse abdisse zal absent weezen ende dat den dringenden noodt zal koomen te verheyschen van terstondt ende alleer de resolutie der prinsesse abdisse zoude konnen arriveeren, eene deputatie te doen, zoo zal het aen het Kapittel ende aen de Staeten vrij ende toestaen van door hunne zorge de onheylen die het landt zouden konnen menaceeren voor te koomen, ende consequentelijk te deputeeren iemandt ten eynde van te maeken de convenabele arrangementen tot de wurkelijke aengelegentheydt der onderdaenen¹⁵, in welken voorval desnietemin het Kapittel ende de Staeten hun verbinden van de prinsesse abdisse behoorlijck te verstendigen van de nootzaakelijckheydt van hun gedaene onderneemen ende van den uytval¹⁶.

¹² Haere Hoogvorstelijke Doorluchtigheid

¹³ Toegevoegd in RAL, Archieven Thorn, inventaris d'Hoop, inv.nr. 18879, concept-inleiding

¹⁴ Toegevoegd in RAL, Archieven Thorn, inventaris d'Hoop, inv.nr. 18879, concept-inleiding

¹⁵ De latijnse versie spreekt van: pro reali subditorum bono omnia disponendum deputare

¹⁶ De latijnse versie spreekt van: successum et eventum

Art. 10 [*Van de landrechten*]¹⁷

Alzoo diverse contestatiën geweest zijn ten opzichte van het landrecht, ende dat dezelve deel maeken van het proces voor den Opper Rijkx Hoffraedt, zoo is men geconvenieert dat men binnen een oft twee jaeren zal maecken met consentement van het Kapittel ende de Staeten een nieuw landrecht, in welke alle zaeken van het oudt landrecht, dewelke met den tegenwoordigen staet overeenkoomen zullen ingebrogt worden, ende de andere artikelen, dewelke oftewel onnoodig ofte met de tegenwoordige manieren niet kunnen vervoegt worden, zullen uytgelaeten worden, ende dat ondertusschen in de cassen in welke bij den tegenwoordigen contract nogte bij contrarie observantie gederogeert is, het oudt landrecht in vigeur zal blijven, uytgenoomen den zesentwintigsten artikel¹⁸, ende hetgene op het eynde van den vijftwintigsten artikel¹⁹ gezeyd word, zooals ook by andere artikelen die inhouden expressiën die zouden kunnen seditiën ende soulevementen toebrengen.

Art. 11 *Van den keus der schepenen*

De schepenen aenbetreffende, zoo is overeengekoomen, dat ingevolge de resolutie van den Opper Rijkx Hofraedt, de schepenen zullen continueeren in de possessie van te kiezen hunne nieuwe stoelbroeders ende dat zij zullen doen den gewoonlijken eedt; zij zullen nogtans niet mogen kiezen nogte in hunne bank tezaemen aenveerden meer dan twee gebroeders ofte zwaegers ofte andere in den eersten graet zig bestaende.

Art. 12 *Van het aenstellen van den meyer*

¹⁷ Toegevoegd in RAL, Archieven Thorn, inventaris d'Hoop, inv.nr. 18879, concept-inleiding

¹⁸ Ten xxvi maell. So is oeck dat landrecht, off ein vrowe die abdisse datt Capittell in eingen saecken tegen huer privilegiën ende gerechticheydt, of tegen die alde aherlicke gewoenten des Gotzhuysse vorss. veronrechten of verkortten wolden, so sijn die lehenman, die schepenen uund die laeten, ende die gantze gemeinden schuldigh nae den landrecht, dat sij bij den capittell blijven sullen, ende der Abdissen in geinrehandt saecken gehorsam sijn, noch aen geine gericht buyten consent des capittels dingen tott der tijtt toe, dat die Abdis sich mitt den capittell verdragen hefft ende hueren eidt genoch doet, angesien datt capittell ons grontheren sijn.

¹⁹ Ten xxv maell. So is oeck datt landrecht, lehen- ende laetrecht, dat ein vrow die Abdisse op lehen- of laetgoett niet en sall doen penden, noch om schatt, noch om geenrehandt saecken wille: sij en sall oeck gein schattinge int landt of in eingen dorp besonder doen setten, sonder raet ende consent des Capittels, lehenman ende laeten, des gerichtz ende gantzer gemeinden, ende in groet noedsaecken des landt. Ende als ein settinge, also geconsentiert woerd, so mach men opt lehen- of laetgoet mitt lehenmann of laet doen penden ende daer en sall geen gerichtzman der schepenenbanck niet op die vrijheden gaen om yet daarvan to nemen. Ende of ein Abdisse daerboven op lehen of laetgoett mitt den gerichtzlyuden om einige saecken wille doet penden, daer en sullen die pende niet verwiesen werden, ende die lehenman, laeten ende die gantze gemeinden, sullen bij den capittel blijven hun grontheren, ende der Abdissen in geinre saecken gehorsam sijn, tott der tijtt datt sij hueren eidt genoch doet.

Het zal aen de prinsesse abdisse vrij staen te noemen ende aen te stellen alzulken persoon tot meyer als haer behaegen zal. Men is nogtans geconvenieert, dat hij binnen s'landts zal moeten gepossioneert weezen ter concurrentie van vijftienhondert guldens Luykx, binnen twee jaeren naer date deezer conventie; ende zoo vervolgentlijk binnen twee jaeren naer date der aenstellinge, ende dat hij ook ondertusschen, ende eer habiel te weezen tot den ontfank van publike penningen, zal moeten stellen genoegzaeme cautie. Ende opdat het land eene volkoomen zeekerheyd hebbe bij ende ten opzigte van zijne possessie, zoo is weyders geconvenieert, dat de landerijen ofte het kapitaal dewelke hij zal bezitten ofte acquireeren ten valore van vijftienhondert guldens Luykx geldt niet zullen moogen gehypoteseert ofte bezwaert worden, maer zullen moeten vrij blijven ende niet anders executabel weezen, als voor defecten ofte gebreken van zijn officie ende charge, ofte voor schulden aen de lands- ofte gemeene casse.]

Wij willen dat gelijke kraghte en uytwerksel sal hebben en voor altijd behouden de transactie tusschen Ons, Maria Cunegunda etc. en ons decanesse en verdere capitulairen van 't Graefelijk²⁰ Capittel van Thorn den [27. en 28. oktober 1776]²¹ separaetelijck ingegaen, en waervan den inhoud voor sooveel denselven die onderdaenen van den landen van Thorn kan aengaen luyd als volgt :²²

[[Art. 12, § 1]

“Aengaende den eed van de prinsesse abdisse is overeengekomen, dat de volgende oude formulier voor het toekomende zal worden behouden, en dat aen het maeken van alle verdere formulieren gerenuntieert word.

[§ 2]

Den eed van de prinsesse abdisse is desen:

1mo. Vrouwe, uw sweert dat gij persoonlijk zult willen resideeren in het stift van Thorn, en nergens anders; dat gij de geheymen en den raed van het Kapittel van Thorn niet zult veropenbaeren.

2do. Item, uw sweert, dat gij geene zaeke, het Kapittel ofte het land van Thorn raekende, zult willen verrigten zonder raed en toestemminge van het Kapittel.

3^{io}. Item, uw zweert, dat gij voor de hoogtijden en jaergetijden geene andere presentien eyschen of ontfangen zult, als de stiftames ende

²⁰ Doorgehaald: Hoogh-graefelijk

²¹ HABETS, FLAMENT, *Archieven Thorn*, dl. II, blz. 376, nr. 913

²² Ontleend aan de concept-inleiding in RAL, *Archieven Thorn*, inventaris D'Hoop, inv.nr. 18879; de latijnse versie van deze kiescapitulatie is afgedrukt bij HABETS, FLAMENT, *Archieven Thorn*, dl. II, blz. 376 e.v., nr. 913. De nummering tussen teksthaken in de hierna volgende artikelen is aan deze editie ontleend. De artikelen 1 t/m 11 betreffen interne aangelegenheden van het Stift en zijn, als niet relevant voor de ingezetenen van Thorn, indertijd nog niet aan de openbaarheid prijs gegeven.

canoniken; en dat, zoo gij niet en zult zijn in het stift van Thorn, gij zult willen verliesen uwe presentien gelijk andere stiftsdames en canoniken, tenzije gij om het welzijn van het Kapittel afwesend moet zijn.

4to. Item, uw zweert, dat gij voor uw en die, welke wonen in het stift, niet dan eene economie portie zult eyschen, gelijk van ouds gebruykelijk is.

5to. Item, uw zweert, dat gij aen alle stiftsdames, canonicken en capellaenen van de kerke van Thorn, en aen jeder van hun in 't bezonder, vergunt de magt van testament en hunnen uystersten wille te maeken, zonder dat van noede is daertoe eenige verdere permissie van uw te verzoeken, volgens de gewoonte van de Luykse kerke.

Op den hoogen choor

6to. Vrouwe, uw zweert ter getuygenisse van dit Alderheyligste Sacrament dat gij het Kapittel en het stift van Thorn uyt alle uwe magt zult laeten bij hunne gerechtigheiden, en dat gij de goederen van het Kapittel die ontkomen of verduystert zijn, uyt alle uwe magt wilt helpen wederom te bekoomen; voorts dat gij alle statuten en ordonnantiën voor het gemelte stift welke tebevoorens met wille en toestemminge van d' abdisse en van het gezeyden Kapittel voorgeschreven sijn worden, vast en gedurig wilt behouden, en uyt alle uwe magt zult doen behouden, zoo helpt uw God, dit Alderheyligste Sacrament, en alle Gods Heyligen.

7mo. Vrouwe, uwe zweert ter getuygenisse van dit Alderheyligste Sacrament, dat gij uwe en die vasallen der kerke van Thorn, voorts alle gemeene onderdaenen laeten zult bij hunne wetten en gerechtigheden. Uwe zweert allen 't genen hierboven voorzeyd te zullen houden. Zoo helpt uwe God en het Alderheyligste Sacrament en alle Gods Heyligen.

[§ 3]

En terwijllen over den zin van desen eed verscheide verschillen ontstaen zijn geweest, zoo is bovendyden overeengekoomen, dat denselven verstaen moet worden in dyer voegen, dat de prinsesse abdisse de goederen van het stift zonder het consent van het Kapittel niet vervremden ofte belasten mag, of de fundamentele wetten van de lande van Thorn, raekende de regtspleginge en het ordre van taxe van den appellationsraede, van het hooftgericht van Thorn en van het gericht van Grathem, zoo min als de landsconstitutiën in materie van collecten, schattingen en landslimiten, waerover bij particuliere transactie tusschen het Kapittel en de Staeten der provintie reets geconvenieert is, ook zonder geleijken raed en toestemminge niet veranderen of op nieuws maeken en wilt, in dyen verstanden dog, dat aen de prinsesse abdisse alleen gereserveert blijft d' executie der wetten, d' administratie der justitie, het oppergezag in materie van politie, de volkomen en privative jurisdictie, zoo civile als crimineele, het regt van het zweerd en van remissie der delicten, de dood meriteerende.

[art. 13, § unicus]

Alle edicten, mandaten en ordonnantiën in politike zaeken zullen naemens de prinsesse abdisse alleen gepubliceert worden; dog zal over de forme en het minuteeren van die edicten en mandaten, waartoe de toestimminge van het Kapittel vereyscht word, met hetzelfde tebevoorens geconvenieert moeten worden, eer dat tot alzulke publicatie naemens de abdisse voortsgevaeren word.

[art. 14, § 1]

Den meyer van de prinsesse abdisse mag zonder het consent van het Kapittel door haer alleen aangesteld worden, gelijk ook den pedel ofte bode van het hooftgericht van Thorn, voorts den president en alle raeden van den appellationsraedt en den secretaris van desen, als ook van het hooftgericht.

[§ 2]

De wereltlijke officialen van de prinsesse abdisse, gestelt voor het territoir van Thorn, zullen den ouden en gewoonelijken eed, dog voor eenen commissaris van d' abdisse, en in de tegenwoordig[heid] van twee gedeputeerdens van het Kapittel moeten uytzweeren. En opdat het formulier van desen eed door de eenen of andern misschien niet behoorelijk geëxpliceert worde, is beslooten, dat daerdoor niet anders verstaen word, dan dat die wereltlijke officiaelen aen die prinsesse abdisse alleen schuldig zijn te gehoorzaemen, en dog aen de kerke en lande van Thorn getrouwigheid, en in het geval den stoel vaceeren zal, ook gehoorzaamheyd beloeven.

[art. 15, § unicus]

De prinsesse abdisse erkent, dat aen 't hooggraeflijk Kapittel competeert de grondherrschaft, dog blijvende aen de prinsesse abdisse gereserveert de territorieele overigheid.

[art. 16, § unicus]

Niemand en zal zonder het consent van de prinsesse abdisse en het Kapittel mogen bekoomen of cultiveeren inculte of sterile gronden; dog zoo iemand deese op alzulke maniere bekoomen heeft, zal het hooggraefl. Kapittel eenen cijns daerop stellen, en denselven genieten mogen.

Vansgelijken zal het Kapittel verblijven in possessie van boomen te planten op de publijke wegen, waeraen de erven of weyden van particuliere niet grensen.

[art. 17, § unicus]

De inheredatiën, overdragten en verbintenissen zullen naer gewoonte geschieden voor den grondmeyer, door het Kapittel aangesteld, welken daerenboven volgens de transactie, in het jaer 1710 ingegaen tusschen de

princesse abdisse en het Kapittel, en voor de meereste naer het gebruyk en hedendagsche observantie, zal moeten procedeeren.

[art. 18, § unicus]

De prinsesse abdisse zal, boven de volkomene civile en crimineele jurisdictie temporeel, ook behouden de volgende geregtigheeden, welke dog hierbij maer bijvoorbeeld gespecificeert worden: het recht van borgers in het geheel land van Thorn aen te nemen, gelijk ook procureurs, notarissen, medicijn doctors, chirurgiens, apothekers, van te noemen den Thornschen nagtwekker, de rechters uyt de vasallen, die roodendraegers, en van die om delicten te suspendeeren en zelfs van hun officie af te setten, promotorealen en admonitiën der gerechten toe te wenden, te suspendeeren en te casseeren de wereltlijke officialen, door haer aengesteld, om redenen in rechten gefondeert, het recht van geld te slaegen, van bijeen te roepen de gemeyntevergaederingsen, en aen te stellen de staetenvergaederinge, welk laetsten dog zal moeten geschieden in voegen, dat aen de vrouwe decanisse, en bij desselfs afweezendheijd aen de vrouwe vice-decanisse door den meyer dags te bevoorens zal moeten kenbaer gemaekt worden tot welk eynde de Staten dienen geconvoceert te worden, opdat het hooggraeflijk Kapittel zijn gedeputeerdens behoorlijke instructie geven kan; en op deselve maniere, en tenselven eynde sullen de gemeyntsvergaederingsen ook aengesegt worden.

[art. 19, § 1]

Opdat in het toekoomenden over het verpagten der thiendens en het luyden der decimale klokke ten dyen eynde, alle verschillen komen te eyndigen, zoo is overeengekoomen, dat den rentmeester van het hooggraeflijk Kapittel aen den meyer van de prinsesse abdisse, of aen dyen welken in desselfs afweezendheijd hun plaetse zal bekleeden, den dag van die verpagtinge der thiende bekend maeke; daertegens en zal den meyer naer deeze bekendmaeking in geenen deelen aen het Kapittel, gelijk geploogen is, die verpagtinge beletten.

[§ 2]

Is 't zaeke dat de banaele klokke ter oirzaeke van de publicatie van een mandaet of ordonnantie moet worden geluyd, zal den meyer van de prinsesse abdisse zulks aen de vrouwe decanisse of in desselfs absentie, aen de vice-decanisse bekend moeten maeken.

[art. 20, § unicus]

Tegens de suymige schuldenaeren van der capitulaeren lequide inkomsten, cijnsen of andere soortgelijke schulden, bekend volgens de oude registers van het Kapittel, zal de parate executie plaetse hebben. En daertoe zal den meyer van de prinsesse abdisse ter requisitie van den rentmeester van het Kapittel

of van eenen anderen, verzien zijnde met de volmagte van het Kapittel, den bode voor die executie onophoudentlijk toestaen.

[art. 21]

Terwijl en over de jagte in den lande van Thorn verscheyde processen ontstaen zijn, zoo is over dit punt alzo geconvenieert:

[§ 1]

De prinsesse-abdisse en zal tegens de sententie van de Rijkxkamer tot Wetzlar ten faveure van het Kapittel ten possessoiren geweest, ten petitoiren niet voortvaeren, nogte zal het Kapittel stooren in haere possessie.

[§ 2]

Daertegens belooft het Kapittel van door de leden van hunne domestiquen alleen, die jagte niet te willen exerceeren; dog zal het vrij zijn aen het Hooggraefelijk Kapittel van eenen gemeynen jager aen te stellen, welken alleen zal mogen jagen; en hetgeene geschooten word zal tusschen de leden verdeelt worden.

[§ 3]

Maer alle die leden van het Kapittel zulen ook met hunne bediendens in het gemelte district mogen jagen.

[§ 4]

En de vrouwe abdisse zal die jagte voor het toekomenden niet mogen verpachten.

[§ 5]

Het hooggraefelijk Kapittel verbindt zig van ter requisitie van de prinsesse abdisse zig te voegen en gemeyne zaeken te maeken tegens die, dewelke de gezeyde jagte zouden koomen te krenken ofte te stooren.”]

Verders willen en verklaeren wij, dat [op] die voorschreve oude landrechten [...] ²³ zoo in 't oordeelen als andersints geen beroep meer zal worden gedaen, tenzije voor zooveel eenige artikels daarvan alnog bij Ons zijn worden aengenoomen, gemodificeert of gerestringeert, bestaende deselve, boven die reets hierboven aengehaelt in de geseyde transactiën, in geene verdere noch andere dan maer in de naestvolgende, welke alleen willende [achtervolgens onse opgamelte transactie] dat kraghte van wette behouden. Derogeeren Wij voor de meerreste wel duydelyck hiermede aen allen 't genen meerder of andersints bij die oude landrechten staet, als wel uitgedrukt is bij d' opvolgende artikels: ²⁴

²³ Doorgehaald: teenenmaele sullen cesseeren ende dat daerop; de tekst van het “oude” landrecht van Thorn is uitgegeven door J. Habets en J.B. Sivr  in: *Publications de la Soci t  Historique et Arch ologique dans le Limbourg* 8(1871) blz. 205-247.

²⁴ Ontleend aan de concept-inleiding in RAL, Archieven Thorn, inventaris d'Hoop, inv.nr. 18879

[1.

De eed, welke eene tijdelijke prinsesse-abdisse gehouden is te doen, zal in alle punten en deelen conformelijk aen hetgeenen hierboven reets dyenaengaende in de transactie uytgedruykt staet achtervolgd ende gedaen worden.

2.

Zal naergekoomen worden all hetgeene raekende den meyer bij de opgeroerde transactie is worden besloeten.

3.

De gerechtigheden van de graeven van Horne zullen verblijven op den voet als die tegenwoordig in observantie zijn.

4.

Eenen schepen zal noyt de fonctie van meyer mogen doen.

5.

Aengaende het administreeren der justitie door schepenen, bij de oude landrechten vermeldt, voorsien zijnde met de landsresolutien van den 24^{den} november en 9^{den} december 1785, zal het getal dier verblijven als daerbij gestelt; en zal, conformelijk aen het gestatueerde bij den 9^{den} artikel, eenen schepen eens wettig aengesteld, niet afgeset mogen worden, als met kennisse van zaeke en bij vonnis. Dog zal eenen schepen zijne demissie verzoekende, geen verder consent als hetgeene van eene tijdelijke abdisse daertoe van noode hebben.

6.

En vermits de fonctiën der schepenen tegenwoordig door de opgemelte landsresolutiën verandert zijn, zullen in plaetse van den eed bij den 10. artikel der oude landtrechten vermeldt, gehouden zijn uyt te zweeren den volgenden eed:

“Alzoo ik tot schepen gekozen ben, zoo geloove ik holt en trouw te zijn aen mijne genaedigste vrouw abdisse van Thorn, ende het hooggraeflijk Kapittel van Thorn, als grondheer des eygendoms van Thorn. Voorts, dat ik alle plichten en devoiren, tot mijn officie staende, getrouwelijk en deugdelijk, zonder jonst of gaeve van iemandt, zal voltrekken en alles stiptelijk naerkomen; [voorts geene geheymenissen van mijn officien veroepenbaeren.]²⁵ Zoo helpt mij

²⁵ In margine aangevuld

God en alle zijne liefe Heyligen.”

7.

Raekende het aenstellen van den gerichtsbode, voorsien zijnde bij de opgamelte transactie, zal denzelven tot voltrekkinge van zijne pligte doen den volgenden eed:

“Ik gelove ende zweere, dat ik van desen dag aen holt en getrouw zal zijn aen mijne genaedigste vrouwe prinsesse abdisse van Thorn, ende het hooggraeflijk Kapittel van Thorn als grondheer des eygdoms van Thorn, voorts overampt deses lands, ende dat ik het gerichtsbodeampt vlijtig, getrouwelijk [en] naer recht bedienen zal, naementlijk van parthijen desversogt zijnde, tegens behoorlijke belooninge alle gerechtelijke acten en zaeken die mijn ampt aengaen verrichten, van alles aenteekeninge doen en houden, en daervan, des noodig, goeden berigt en bescheid geven als het behoort. Zal mij ook niet door giften of gaeven van parthyen laeten verleyden. Zal den overamptman in alles gehoorzaam zijn, des overampts raed en geheymenisse verzwijgen en alles verder doen, wat eenen vroomen en getrouwen gerichtsbode pligtshalven toestaet te doen. Zoo helpe mij God en alle zijne liefe Heyligen.”

8.

Zal den gerichtsbode des heeren roede niet openbaerlijk in des stifts-, of zoo genoemde Munsterkerke nog omgang dyer draegen, nog iemand daerin mogen daegen.

9.

En zal den gerichtsbode in die qualiteyt des heeren roede aen geen leen-, of laetreechten draegen of dyenaengaenden eenige exploiten doen, zonder consent van den leen- of laetheer, dog verstaen Wij zulks maer voor zooveel aengaet de reële actiën met allen het gevolg dyer op alzulke leen- of laetreechten.

10.

Maer zoo er questie is van eenige personeele actie, uyt hoofde van contract of delict vel quasi tot laste van eenen persoon op een leen- of laetgoed woonende, zal den gerichtsbode ook zonder consent van den leen- of laetheer mogen doen alle citatiën en verdere noodige exploicten, mitsgaeders treden naer autorisatie van den richter, zoo tot arrest op de meubels en de vrugten, zig op hetzelfde goed bevindende, zijn zij ook nog niet gemaeyt, als voorts tot verdere executie en verkooping dyer.

11.

De tijdelijke vrouwe prinsesse-abdisse zal schuldig zijn alle leen- en laetgoed bij hunne oude rechten te laeten ende naer alle haere magt te houden, en zij zal geene nieuwe rechten daerinne brengen ofte laeten brengen.

12.

Niemandt zal zijn leengoed, hetgeene hij van het Godshuys is houdende, mogen verkoopen, versetten, splijten, verborgen ofte belasten zonder voorgaende octroy of consent van de tijdelijke vrouw abdisse.

13.

Alle geudingen en ontgeudingen van schepengoed in den eygendom van Thorn, gelijk ook de verleeninge van aerde om eenige uytwendige guedinge te doen, moeten geschieden door den kapittels amptman of rentmeester alleen, conform aen den 17. artikel der transactie tusschen de abdisse en Kapittel ingegaan.

14.

Zoo wanneer op de Dry onverdeylde Eygens²⁶ eenig misdaet quam te geschieden, hetselve misdaet zal moeten worden gestraft door den heere der plaetse, dewelke het naestgelegen is aen die, alwaer het misdaet bedreeven is, ten welken eynde door de dry eygen gericht, zoo haest daeromtrent eenigen twijfel quam te ontstaen, de metinge van de naeste tuynen zal moeten geschieden.

15.

Niemand zal buyten het land geconfineert of in verseekeringe gestelt worden, tenzije bij schriftelijke autorisatie en toestemminge van den richter.

16.

Voorders verklaeren Wij dat het bannissement van het jaergedinge in observantie zal blijven, en jaerlijks op den gewoonelijken dag van 's maendags naer Dry Koningen worden gepubliceert, zooals tot hieraen altijd is worden geplogen; ende dat hetzelve jaergeding zal blijven staen, gelijk van oudts, tot alsulke rechten, dat alle breuken en boeten, alsdan vervallende, dobbel zijn.]

²⁶ *De Drie Eigen* is de reeds sedert de middeleeuwen gebruikelijke aanduiding voor de gemene gronden, waarvan het gebruik aan de gemeenten van Ittervoort, Kessenich en Thorn gezamenlijk toekwam. Cfr. A.M.L. VAN SOMEREN, *Inventaris van het archief van de schepenbank Neeritter*, Maastricht 1982 (Rijksarchief in Limburg 27), blz. 11-12.

Ende willende voor soo veel doenelijk onse onderdaenen verders begunstigen met vaste wetten voor alle voorvallende saeken, die hierboven en bij de voordaetige ordonnantiën of placaaeten in deze landen afgekondigt ende door 't gebruyk al nog ontfangen, nog niet en zijn begrepen ende almeede hun geven eenen sekeren voet wegens de maniere van procedeeren, zoo ist dat Wij, ten dyen eynden naergegaen hebbende de naebuyrige reghten en gewoontens, ende bevindende dat die landreghten van 't Overquartier van Gelderland den 19. september 1619 gehomologeert, en verscheyde keeren in druk uytgegaen, meerendeels aghtervolgen de gemeene beschrevene reghten, en in veele gevallen overeenstemmen met de gewoontens ende gebruyken van onsen landen van Thorn; dat die voornoemde landreghten doorgaents behelsen 't genen het besten, redelijksten en bekwaemsten is tot eene goede, prompte en regtvaerdige administratie van justitie; en dat dezelve landreghten naer den tegenwoordigen staet en gelegentheyd van onsen landen zijn ingerigt, verklaaren oversulcx dieselve geadopteert en voor onse landen aengenoomen en in kraghte van wette gekeert te hebben, zoo ende gelijk Wij deselve landreghten hiermede adopteeren en in hoede der wetten keeren [, mede raeckende allen 't geene wegens d' ordre judiciair daerbij gestatueert is, welcken aengaenden Ons benefens 't welgemelten Capittel alleen aengaet te disponeeren volgens landts constitutie ende oud gebruyck]. Alles nochtans in dyen verstanden, dat dezelve in onse landen geene plaetse of uytwerkinge der wetten en zullen gewinnen, voor soo veel daeraen, te weten hierbij, door Ons met d' opvolgende ... [aantal?] artikels is worden verandert, gealtereert of gederogeert. Welke veranderinge of derogeringe met de daerbij gevoegde explicatiën en vermeerderingen Wij willen, dat alleen sullen hebben en alhier behouden kraghte van wetten, en sulcx sonder aensien van 't genen daeraen contrair of anders bij die landrechten van 't gesejde Overquartier van Gelderland uytgedrukt is, of daeruyt te besluyten moghte zijn en aldaer gepractiseert of geoordeelt is worden, welken aengaende Wij verklaaren deselve landreghten, gebruycken of practyken in geenem deelen voor d' onse aen te nemen; En dat onse veranderingen, uytleggingen en vermeerderingen bestaen en vervat sijn bij de .. [aantal ?] naervolgende artikels:

1.

'T genen wegens 't aenstellen van officier en verdere gerightslydens, voorts wegens hunne officiën en eyd pag. 1 et sequentibus der opgemelte geadopteerde landreghten, in voegen als voorseyt, geprescribeert word, sulcx vind sig ten opsichte van den lande van Thorn al uytgemaekt [soo bij de bovengemelte transactie als verders bij de geroerde landtsresolutiën van den 24 november en 9 december 1785.]

2.

Ende de bekwaemheeden voor eenen schepen pag. 1 art. 3 et 4 vereyscht, willen

Wij dat sig alhier ook sullen moeten bevinden in den persoon tot die functie verkoosen, soo noghtans dat voor genoegsaeme sal worden gehouden den ouderdom van vijfentwintig jaeren voltrokken.

3.

De toestemminge van de ouders der kinderen, nog niet bereykt hebbende den ouderdom van vijfentwintig jaeren, voor 't ingaen van hun houwelijk vereyscht volgens den 1 art. pag. 10 derselve landreghten van 't Overquartier van Gelderland, sal ook tot een tweede of verder houwelijk van noode zijn, op deselfste straffen, in val van versuym, als aldaer art. 2,3,4 et 5 is gestatueert.

4.

Wij verklaeren noghtans, dat de bewillinge van den vaeder alleen genoeg sal zijn; en bij desselfs aflijvigheyd die van de moeder van alsulke minderjaerige, zoo zij is mombersse derselve; en dat bij gebrek van vaeder en moeder in voegen als voorseyt die minderjaerigen sullen kunnen volstaen met de bewillinge van hunnen grootvaeder van hun vaders zijde.

5.

Zoo noghtans tijde van 't leven van vaeder, moeder of groot-vader, de minderjaerige om eenige redenen sig soudén vinden onder de momberye van eenen anderen persoon, sal bovendyen van noode zijn de bewillinge van desen.

6.

En zoo deselve niet overeenkomen, zoo zal den richter der minderjaerige daerover oordeelen.

7.

In val de minderjaerige tot die bovengeroerde vereyschte bewillingen niet kunnen geraeken op behoorelijke instantiën door hun ten dyen eynde gedaen, staen Wij toe, naer verloop van eenigen teijde, zoo aen die minderjaerige, als ook aen degene, waarmede sij vermeenen in houwelijk te treden, of aen dessens vaeder of momboir, van sig t' adresseeren bij den richter competent van die minderjaerige.

8.

En denselven naer gehoort te hebben dengenen, welken verweygert de bewillinge hierboven vereyscht, zal die verweygeringe bestedigen, zoo hij deselve gegrond vind. Zoo niet, zal hij die toestemminge van officie wegen suppleeren, naerdát hij vrugteloos sal hebben ondervonden datter geenén middel is om in der minne tot de bewillinge te geraeken.

9.

Naer de dood van vaeder, moeder en grootvaeder sal den minderjaerigen op deselfste straffen als geseyt sig niet mogen trouwen, dan met bewillinge van sijnen momboir [of momboirs]²⁷ en sal in desen val daertoe tot dyen vereyscht worden de toestemminge van den richter van den minderjaerigen.

10.

En zoo den momboir sig weygerig toont [of dat deselve niet overeenkomen]²⁸ zal den richter alleen kunnen disponeeren op den voet als hierboven art. 8 is verstaen.

11.

Die vereyschte bewillinge sal worden gehouden voor niet gegeven, zoo bevonden word, dat deselve door bedrog of andere onbehoorelijke middelen is bekoomen, en volgens de redelijkheid andersints niet en zoude hebben moeten worden gevolgt.

12.

Wij verstaen door meerderjaerige persoonen, aen dewelke volgens den 8. art. pag. 11 de maght word gegeven van met hunne houwelijkse voorwaerden alles te maeken, 't geenen niet strijdig is aen de billigheyd, de meyskens die aghtien jaeren en de jongens dewelke den ouderdom van twintig jaeren hebben bereykt.

13.

En zoude den eenen of anderen nog niet mundig zijn, sullen door hun edog bestendig alnog kunnen worden ingegaen dusdaenige houwelijkse voorwaerden als voorseyt, bij aldyen deselve gemaekt worden met wille en ten overstaen van beyde de ouders van den minderjaerigen of van den laatstlevende of momboirs dyer, mits den laatstlevenden of de momboirs daertoe te bevoorens speciaelijk bij den gerigte zijn geautoriseert.

14.

De houwelijkse voorwaerden van eenen onmundigen beslooten, maer met die solemniteyten als voorseyt, soowel als de voorwaerde door mundige, alofschoons onder hunne vijftwintig jaeren, ingegaen eygener autoriteyt, sullen naer 't voltrekken van 't houwelijk aghtervolght moeten worden: zoodaenig dat daerover uyt hoofde van quetsinge, hoe groot die ook zoude mogen zijn, geene herstellinge en zal mogen worden verleent.

15.

²⁷ Toegevoegd in margine

²⁸ Toegevoegd in margine

Voor soo veel aengaet de dispositie bij de houwelijkse voorwaerden gedaen over leen-, of laet-, of hofhoorig goed zonder voorgaende octroy, willen Wij ten dyen opsichte, zoowel als generaelijk raekende alle andere handelingen over dergelijke goederen sonder octroi, dat nogtans spruyten zal eene personeele obligatie of verbintnisse om te doen uytwerken een octroi, ofwel om daer omtrent te besorgen eene volkomene vergoedinge; en van welke generaele dispositie Wij alleenlijk willen uytgesondert hebben 't geval wegens eenkindschappen art. 10, pag. 191 vermeld.

16.

Die generaele maght bij die voorwaerden verleent, word bepaelt in dyer voegen, dat inderdaad bij houwelijkse voorwaerden moet zijn gedisponeert en alles beslooten; zonder dat eenige uytwerkinge zal hebben de reserve van dispositiën contrair aen die der landrechten, welke men daerbij allereerst tijde van 't houwelijk sig zoude willen voorbehouden te doen of in 't werk stellen.

17.

Tot die wederroepinge, arlo. 11. pag. 12 vermeld, van 't genen de vrinden aen den oudsten zoone of imand anders der kinderen van de toekomstige eheluydens verspreken bij de houwelijkse voorwaerden, zal soowel van noode zijn den wille van beyde die eheluydens, als die van die vrinden; maer zal de wederroepinge door deese alleen mogen worden gedaen, zoo deselve geschiet uyt hoofde van ondankbaerheyd van die ouders of van 't kind 't welk begiftigt is.

18.

Onwederroepelijk recht zal bij den 17. art. pag. 13 verstaen worden verkreegen te zijn, zoo wanneer 't genen welk man en vrouw bij hunne houwelijkse voorwaerden den eenen aen den anderen verspreekt, niet bij wege van eenen laetsten wille of gifte onder de doode, maar zonder meldinge dyer en bij maniere van contract of belofte is gemaekt.

19.

De dispositie, art. 30 pag. 16 vervat, dat er geene gemeenschap der schulden voor 't houwelijk gemaekt en zal zijn, soo wanneer versprooken is, dat tusschen man en vrouw geene gemeenschap van goederen wezen zal, en zal geene plaatse hebben, tenzije dergelijke houwelijkse voorwaerden geregistreert zijn bij 't ingaen van 't houwelijk in de gewoonelijke verbintnisse of overdragsprotocolle der plaetsen, waeronder den man is woonaghtig.

20.

Bij gebrek van den wille en believe van beyde de eheluyden pag. 18 art. 6 vereyscht tot alle belastingen en handelingen nopende d' aengebraghte en staende

ehe aangestorvene goederen, zal selfs geene actie personeel tot interesse vallen, zoo min tegens den man of sijn erfgenaemen als tegens de vrouwe.

21.

En de belastinge of handeling over dergelijke goederen en zal geen den minsten effect hebben, noghte in eeniger maniere opereeren mogen, als van den dag af, dat inderdaad blijkt van beyde eheluydens wille en believen.

22.

Zoude nogthans den eenen of anderen van hun onbillig verweygeren de toestemminge daeraen te geven, zoo zal deselve in alsulken val kunnen worden gesuppleert, of door den gerichte waeronder sij woonaghtig zijn, of ook door dyen waeronder die goederen zijn gelegen.

23.

Wat aenbelangt d' executie [over]²⁹ de schulden de vrouwe in 't besonder niet raekende, waervan spreekt den 12. art. pag. 19, zal naer de panginge van de roerende goederen d' executie verders moeten worden gedirigeert op d' onruerende goederen staende houwelijk tesaemen gewonnen; ende dese niet bijreykende, zullen alsdan des mans bijgebroghte, of staende houwelijk aangestorvene goederen moeten worden geëxecuteert, voor en alear tot des vrouwe goederen magh worden gekomen [doch de schulden van haeren kant alleen komende, sullen naer discussie als boven, van de gereede en gewonnen goederen op der vrouwe partimonieele goederen worden gesogt voor en alear te komen op die van den man]³⁰.

24.

Voor soo veel edog die executie gedirigeert word op die bijgebroghte of aangestorvene goederen van den man alleen, zal aen hem of aen desselfs erfgenaem naer 't scheyden van den bedde, voor de helghte overblijven hun regres tegens de vrouwe of haere erfgenaeme, welverstaende zoo deeze niet gedekt zijn door 't privilegie aen de vrouwe bij de landr. pag. 24, art. 10 et pag. 30 artlo. 8 vergunt.

25.

Eene vrouwe word verstaen het belieften van haeren man te hebben bij aldyen deselve opentlijk eenen winkel houd of anderen handel drijft; en alszoo zal haeren man daardoor soo wel als sij verbonden zijn.

²⁹ Tussengevoegd

³⁰ In margine aangevuld

26.

De toelaetinge welke art. 27, pag. 22 gegeven word aen twee eheluyden in groote bewijselijke schulden gevallen zijnde, om bij testament malkanderen de magt te verleenen van naer des anderens dood hunne goederen te beswaeren, zal niet alleen bij testament mogen geschieden, maer die toelaetinge zal ook aengenomen moeten worden zoo haest door ander schriftelijk bescheyd blijkt van alsulken wille der eheluydens.

27.

Voor groote schulden worden alhier gehouden, bij aldyen deselve aensienelijk overtreffen de weerde van alle de gereede penningen en effecten, die sig tijde van 't afsterven van den eersten der eheluydens overig bevinden.

28.

De pene van verval van toghte of ander recht van den laastlevenden der eheluydens, art. 19 pag. 25 gestatueert, bij faute van overleveringe van behoorelijken inventaris der goederen bij hem in toghte beseeten, en zal geen plaetse gewinnen, tenzije denselven daertoe alvorens notarieel [of gerichtelijk]³¹ aengesoght zijnde, alnog ses weeken daernaer suymig soude verblijven, sonder inmiddels uytstell bij den gerigte dyen aengaende om bundige redenen te hebben geïmpetreert.

29.

Noghtans zonder alsulk aensoeken zal den laastlevenden daetelijk in die pene vervallen, zoo hij kind of kinderen hebbende, tot een tweede of verder houwelijk treden zoude, zonder alvorens de geroerden inventaris te hebben overgegeven aen die kinderen of hunne momboirs of naeste vrinden van den kant van den eerstaflivigen.

30.

En in dit geval van hertrouwen, zal den laastlevenden te bevoorens onder deselve pene als voorseyt, dobbel van dyen inventaris geslooten moeten stellen onder de gerigte van sijne woninge, zoo 't een of ander van zijne kinderen nog niet mundig is.

31.

Daer zal aghtervolgens den tweeden artikel pag. 26 voor onruerlijk patrimonieel of aengestorven goed gehouden worden, allen 't genen zoo bij gifte onder de levende, als bij uysterste wille gelaeten word van die daeraf men wettigen

³¹ Toegevoegd

erfgenaem zoude zijn, ook voor zoo veel 't selven gegeven of gemaect goed meerder moghte wezen als wel bij wettige versterffenisse toekomen moeste.

32.

De nieuwe werken of merkelijke verbeteringen staende den houwelijk, zoo met timmeren, planten, als andersints gedaen, zijnde volgens den 5. art. pag. 27 voor gewonnen goed tusschen hun gehouden, en waervan de helghte der weerde moet worden vergoedt aen d' andere parthij, op welkers goederen alsulke verbeteringe niet en is geschiet, d' estimatie of wardeeringe daervan zal geschieden naer de weerde van 't gene sig inderdaad zal bevinden ten tijde van d' aflijgheyd van den eersten dyer eheluydens.

33.

En zo wanneer over dergelijke of andere priseeringe proces zoude vallen, sal den richter³² parthijen belasten van binnen korten tijd hun onderlings te vergeleijken om te kiezen twee of meerdere personen als zij willen, bekwaem om die estimatie te doen, aen welkers taxatie, in val van accord, zij sig alsdan zullen moeten houden.

34.

En in val parthijen zig alsoo niet en konden verstaen, zoo sal den richter³³ hun tefens belasten van binnen denselven teijd wederseijts twee of dry personen, hun desverstaende, op te geven, waeruyt eenige van officie wegen sullen worden verkoosen, om 't geene voorseyt te schatten naer den tijd, aen denwelken die weerderinge moet worden gerapporteert, sonder parthije toe te laeten verder onderzoek te doen.

35.

In alle de gevallen, waerinne bij den 8. en 9. art. pag. 27 en verders het replacement of surrogaet valt tusschen d' eheluydens of hunne erfgenaemen, zal ook ten opsigte der ongetrouwde personen 't een en ander egalijk plaatse hebben.

36.

Dus dat het geld, welk den eenen of anderen tot uytkoop van sijn aanpaart in patrimonieele goederen, of tot vergelijk dyer in scheyd-en-deylinge bekomt, ook voor patrimonieel zal worden gehouden, in dessens persoon, maer niet verders.

37.

³² Doorgehaald: sullen de richters

³³ Doorgehaald: sullen de richters

En dat eenen ongetrouwden niet verstaen zal worden eenig goed gewonnen te hebben, tenzije voor al rond gemaekt is worden, 't geene hij van sijne patrimonieele goederen verteert of verhandelt heeft.

38.

Zoude noghtans eenige van zijne patrimonieele goederen door brand, [waeter]³⁴ of andere toevallen buyten sijn toedoen vermindert sijn, in alsulken val en zal ten opsichte der ongetrouwde zoo min als van de getrouwde eenige rondmaekingere vereyscht mogen worden.

39.

Alles dat van de betekeninge en begriip der woorden van rurende en onrurende goederen ten aensien der eheluydens word geseyt bij die landreghten, zal ook alsoo verstaen worden ten opsicht der ongetrouwde.

40.

En d'actiën tot bekominge van onrurende goederen, gelijk ook voor remplacement, zoowel als tot surrogaet, zullen den aert en natuere hebben van ongereed.

41.

En alzo zal voor ongereed gehouden worden, zoo haest eenige immeubele goederen gekoght zijn, schoons daarvan d' overdraghte nog niet en is gebeurt.

42.

Gelijk ook voor immeubele gehouden sal worden een capitaal door eenen behoorlijk geconstitueerden van een gemeente opgenomen, schoons de verbintnisse nog niet wettelijk were geschied.

43.

Noghtans zullen niet als gereed zijn de beleeninge of pandschappe van ongereede goederen, zoo lang dezelve niet gerichtelijk, maer alleen bij handschrift of andersints onderlings zullen zijn beslooten.

44.

Het remplacement ten opsichte van 't genen staende ehe verhandelt is van d' aengebroghte goederen, en 't welk signantelijk pag. 27, art. 8 en pag. 31, art. 14 verleent word zoo er geene kinderen zijn aghtergelaeten, zal vooral gesoght worden op de goederen samenderhand gewonnen, voor zooveel, te weten boven de betaelingere van andere schulden, geene penningen genoeg voor handen zijn ten tijde van 't

³⁴ Tussengevoegd

afsterven van den eersten der eheluydens.

45.

En zoo die gereede penningen en geworvene goederen niet en moghte bijr[e]yken, zal dit remplacement gesoght worden op de verdere gereede door den laastlevenden beërft.

46.

Dese order van 't remplacement te soeken eerst op de gereede penningen, dan op de gewonne goederen, en naderhand op de verdere gereede, zal ook zoo gevolgt worden nopende de ongetrouwde.

47.

En zoo t' een en ander niet genoeg were tot dergelijke rondmaeking, zal van elke zijde de helghte gedraegen worden uyt de goederen door d' eheluydens ten houwelijk gebrocht, of staende ehe aengestorven.

48.

Of en in hoeverre bijreyken die gereede penningen en mobiliën, zal den laastlevenden gehouden zijn sig daarover, des noodig, bij eede t' ontlasten ende te verklaren; d' erfgenaemen van den eerst-aflijvigen in hun bewijs nogtans onverkort.

49.

Zoo nogtans staende ehe iets van wedersijdsche bijgebroghte of aengestorvene goederen is worden belast, of vervrembt, en zal geen remplacement vallen, maar alles gecompenseert zijn en blijven, voor zooveel te weten van den eenen kant niet meerder als van den anderen kant is worden belast of veralieneert.

50.

Maer voor zooveel sig van den eenen kant meerder als van den anderen kant vind vermindert, zal de helchte daarvan, in vall als voorseyt, rondgemaekt moeten worden uyt die overige patrimonieele of bijgebroghte goederen van den anderen kant.

51.

En bij gebreck als voorseyt van gereede penningen, of gewonne goederen ende gereede effecten, zal ten aensien van ongetrouwde, die van d' eene zijde meerder patrimonieele goederen als van d' andere zijde verteert of vermindert hebben, op denselven voeth remplacement geschieden moeten.

52.

Die natuurlijke verplichtinge van 't onderhoud aen de kinderen door d' ouders te bezorgen, waarvan pag. 33 art. 1 en volgende word gehandelt, zal bij gebreck der ouders, ook volgen de groot-ouders.

53.

Gelijk ook eenen vaeder, of desselfs ouders gehouden zullen zijn tot dergelijke onderhoud van sijn onecht kind.

54.

Over de vrije handeling, die aen de mundige over hunne gereede en geconquesteerde of aengewonne goederen art. 2 pag. 39 verleent word, en zal aen deselve, alofscoon onder de vijfentwintig jaeren, nooyd restitutie of herstellinge in hunnen vorigen staat worden vergunt uyt hoofde van hunne mindere jaeren.

55.

Selfs zal desen middel van restitutie uyt die oorsaeken niet worden toegestaen, zoo wanneer mundige, alofwel onder hunne vijfentwintig jaeren, met overstaen en toestemminge van twee van de naaste en principaelste vrienden, van elke zijde eenen, ofwel met decreet en consent³⁵ van 't gericht, komen te handelen ten opsighte van hunne patrimonieele of aengestorvene erven en renten als breeder art. 3, dicta pag. 39 vermeld.

56.

De scheyd-en-deylinge der goederen van d' onmundige ingegaen met die plechtigheeden pag. 42 art^{lis.} 16 et 17 vermeld, zijn van weerde; nogtans zal daarover, in val van merkeleijken schaede, restitutie vallen, soo wanneer die sch[e]ydinge en lootinge gedaen zijn zonder voorgaenden behoorelijken inventaris en zonder estimatie of weerderinge der goederen door twee luydens hun desverstaande, bij den gerichte daertoe geautoriseert.

57.

Wat aangaat het consent of decreet ten desen, en doorgaents ten aenzien der goederen van minderjaerige vereyscht van 't gericht, zal genoeg sijn 't geenen van den domiciliairen richter van de minderjaerige, zoo wanneer de goederen onder verscheyde jurisdictiën sijn gelegen. Maar bij aldien die goederen alle waeren onder denselfsten richter, en dat daaronder niet gehoort hunne wooninge, zal in desen val het decreet van den eenen en anderen richter van noode sijn.

58.

³⁵ Consent: doorgehaald: consenteringe

De momberije, welke aan den laastlevenden van man of vrouw bij die landreghten pag. 43 art. 1 gegeven word over hunne kinderen zal aan den man verblijven, schoons hij sig begeeft tot een tweede houwelijk.

59.

Gelijk ook eene vrouwe, alofschoons overgaende tot een tweede houwelijk, mombersse zal verblijven, als 't gericht om besondere redenen aan haar deselve alnog zoude willen vertrouwen, of dat zij daertoe speciaelijk door haeren man bij testament, of ander schriftelijk bescheyd is worden verkosen.

60.

Den laast-levenden die momboir is, en zal niet verplicht zijn geleyk d' andere momboirs, sig ten dien eynde bij den gerigte aan te geven of te doen den eede daertoe staande.

61.

Wereltlijke geestelijken, alofschoons zij niet gehouden zijn eenige momboireye aan te nemen, zijn daertoe nogtans, gelijk alle andere vrinden, bevoegt zoo zij dien last willen draegen.

62.

Die wederroepinge van schaedelijke verbintnisse, contracten en bekentnisse pag. 67 art. 1 en opvolgende verleent aan vrouwspersoonen geen koopvrouwen zijnde, al zijn deselve weduwe of mündig, en zal niet betrekbaer zijn tot de contracten en verbintnisse voor zooveel deselve aangaen haar inkomsten en gereede goederen en effecten.

63.

En zoo alsulke ongetrouwde vrouwspersoonen voorzien zijn met eenen momboir door haar verkoosen, en op haar verzoek bij den gerichte speciaelijk bestedight, sullen deselve zoo bestendig en onwederroepelijk als de manspersoonen alderhande handeling over haare ongereede goederen en verbintnisse kunnen besluyten, zonder dat van noode zal zijn die handelingen gerigtelijk te verlijden, of daartoe geautoriseert te zijn meerder als eenen manspersoon, dan alleenelijk als zij zig selfs, of haere goederen willen verbinden voor een anders schuld.

64.

En bij gebreck van eenen momboir, die niet speciaelijk voor 't ingaen van die verbintnisse is geautoriseert, zullen deselve aen wederroepinge onderworpen blijven, alofschoons die ook gerigtelijk waeren gepasseert.

65.

Daar en zal geene nieuwe rente meer bekend mogen worden, hooger dan tegens den penning twintig, of vijf ten hondert 's jaers. En zoude eenig verloop daarboven betaalt worden, zal 't selven komen in minderinge van de hoofdsomme.

66.

En alhoewel geene renten en mogen worden bekend, alwaar eenig toekomend verloop der interessen begreepen staat in de hoofdsomme, geelijk pag. 75 art. 10 verboden is, zoo zal 't edogh geoorloft zijn van de reets vervallene interesse wederom nieuwe rente of capitaelen te maeken, ook tot laste van denselfsten schuldenaar of rentgever.

67.

De rente met waeren of koopmanschappen aengekoght, en waervan art. 13 dict. pag. 75 word gesproken, sullen kragteloos en van onweerde zijn, zoo wanneer dergeleijke bekentnisse binnen 't jaer naer den koop en leverantie van die waeren soude zijn geschiet.

68.

Nogthans naer 't verloop van dyen tijd, zal naar voorgaende calculatie, oversieninge en goedkeuring der rekeninge van die geleverde waeren en koopmanschappen, mogen worden gemaakt eene rente van 't import of de somme dyer rekeninge en interesse bedongen.

69.

Eenen kooper van rente mag volgens den 14. art. pag. dicta niet stipuleeren, dat de verkogte of bekende renten in al, of ten deelen op sekeren teijdt gelost worden; nogthans geen onderpand hebbende, is hij bevoeght 't selven t' eyschen, en te concludeeren, dat bij faute van 't selven binnen ses weeken te stellen, het capitaal met de vervallene interesse moet worden gerestitueert.

70.

Ook zal men tot dergeleijke restitutie gefondeert zijn, zoo bij den rentebrief is worden bedongen van 't capitaal wederom te mogen eyschen, bij aldien den rentgever dry jaeren lank [d' interesse laet verlopen]³⁶, sonder betaeling daerop te hebben gedaen, en dat hij in dyen tusschenteijdt daerop inderdaed geene betaeling bezorgt heeft.

71.

En zonder dergeleijke conditie te hebben gemaakt, zal 't capitaal met de vervallene

³⁶ Doorgehaald: suymig valt d'interesse te laeten verlopen

interessen ook mogen worden teruggeëyscht, bij aldien den rentgever reets eens tot voldoeninge van interessen naer onderlinge aenmaeninge voor dry jaeren verscheenen in regten betrokken zijnde, denselven, alofschoons naederhand eenige betaeling gedaen hebbende, wederom de interesse langer als dry jaeren laet verlopen.

72.

Aenbelangende 't genen art^{lis}. 8 en 9 pag. 78 word ges[e]yt, dat zoo iemand sijne rente langer als vijf jaeren liet verlopen, allen verderen verloop te smilten koomt, sonder meerder op sijn onderpand, nog van den besitter dyer te mogen herhaelen, tenzije voor zooveel als vijf jaeren ten agteren zijnde, aenstonts gerigteleijk vervolg gedaen is worden zonder daarmede op te houden, zal dit gestatueerden maer betrekbaar blijven in concurs der crediteuren van eenen boedel, of als iemand bij beswaerelijken tytel acquireert eenig goed met eene rente reets belast, waeraf buyten weeten van den acquirent d' interesse van veele jaeren vervallen zijn. Sels in plaetse van in die geseyde gevallen toe te wijsen op het onderpand de verloopene interessen tot vijf jaeren, willen wij, dat deselve in praejuditie van d' andere crediteuren of van alsulken acquirent niet verders als voor dry jaeren geadjugeert mogen worden.

73.

Maer daer en zal geenent rentverspreker of sijne erfgenaemen, nog den besitter van een onderpand sig konnen ontlasten van de betaeling der interessen tijde van sijn besit vervallen, ten zije, gelijk ges[e]yt word pag. 161 art. 6, bij verloop van dry-en-dertig jaeren en vier maenden, zoo wanneer te weeten die interessen binnen denselven teijd niet gerigteleijk en zijn gemaent, of dat die geëyscht zijnde, den rentier daerop geen verder vervolg en hadde gedaen, maer 't selven door overjaeringe had laeten smilten, en dat den schuldenaar niet en had geweeten die schuldig te zijn, en sulcx met eede durft behouden.

74.

In welke gevallen naar verloop van geseyden teijd van dry-en-dertig jaeren en vier maenden, nog capitael, nog interessen, zoo voor 't gepasseerden als toekomenden meer en sullen mogen worden geëyscht.

75.

Gelijk volgens den 3. art. pag. 79 geene rente aen iemand verbonden, aen den rentheffer en sal mogen worden afgelyt door den rentgelder, alsulke verbintnisse wetende, tenzije alvorens den weete daarvan tijdeleijk gedaen worde aen dyen, tot welkens behoef die verbintnisse is, zoo ook en zal aan eenen toghtenaer alleen geene rente afgelyt mogen worden, tenzije daertoe geroepen word den eygenaar of proprietaris.

76.

En zoo deese met malkanderen sig niet verstaan in dier voegen, dat sij tesaemen voor die wederlegginge van 't capitaal eene voldoende quittantie geven willen aen den rentgelder, zal desen, mits sijn capitael en vervallene interessen in 't gericht tellende en offererende, den eygenaer en tochtenaar beyde daartoe gedaaght, vrij zijn van allen verder verloop, sonder die penningen te moeten consigneren.

77.

Wat pag. 81 art. 17 et 18 ges[e]yt word, dat de rente, gestelt op seeker getal van guldens, schellingen en dergelijke gemeene munte, alhoewel gesproken staat van sekere speciën of stuckken van golde of silvere munte, jaerlijks betaelt en ook gelost mogen worden met loopende geld, gevende guldens voor guldens en schellingen voor schellingen, schoons de munte inmiddels is gehooft of geleeft. Dese dispositiën zullen alhier ook plaetse hebben ten opsichte van alle capitaelen in dese landen gecreëert, welkers rentbrief niet en behelst dat de penningen zijn worden geschooten op eenen anderen cours, als wel deselve in dese landen gankbaer waeren tijde der creatie.

78.

Voor loopende geld en zal nogthans niet gehouden worden gelijk 't selven in den handel en wandel gankbaar is, maar daardoor word verstaan alsulken cours, gelijk 't selven in dese landen in betaeling der schattingen en andere publijke lasten aangenoomen word.

79.

En zoude in den rentbrief uytgedrukt staen sekeren cours van geld, als bij exempel, dat de penningen geschooten zijn worden in guldens Luykx volgens den cours als in 't geheel Luykx gankbaar, alsdan zal den selven, zoo in 't afleggen der capitaelen, als in de betaeling der interessen moeten worden naargekomen. [Dog verstaen wij, dat alle capitaelen gecreëert voor den jaere 1757, en waerbij den cours niet gestipuleert staet, niet en sullen kunnen worden erlegt, als mits boven de restitutie dier in lopende gelde volghens den cours der commercie, alnog daerbij gevoegt wordt den sevenden penninck en dus dat voor d' afflegginge bij voorbeeld van een capitael van seshondert guldens, sal moeten worden gegeven sevenhondert guldens in loopende cours als voorseyt.]³⁷

80.

De maght, welke § 2. pag. 95, art. 1 generaelijk gegeven word aen eenen tochtenaar, om ook sonder weete en consent van den eygenaer zijne togte te

³⁷ Toegevoegd in margine

mogen belasten, en word nogthans niet verleent aen d' ouders tot naedeel van hunnen kinderen, geleyk sulks pag. 25, art. 20 ook is worden uytgenoomen.

81.

Zoo ook en is de magt, welke dicta pag. 95, art. 2 generaeleijk word verleent aan den proprietaris, om zonder bewillinge van den togtenaer te mogen verhandelen of belasten den eygendom van sijne erven, niet betrekbaer, geleyk pag. 24 art. 13 uytgesondert staat, op den eygendom der goederen van den laestlevenden der ouders herkomende en op de kinderen gedevelopeert.

82.

Aangaende den erfoght, te weeten alsulken, waaronder den langstlevenden der eheluydens blijft besitten zoo sijne goederen, als die van den eersten afgestorvenen, door dessens dood op hunne kinderen gedevelopeert en is niet toepasseleijk den generaelen regel regtens, dat togte op togte niet en valt.

83.

Maer daaromtrent en sal de toghte van den laestlevenden komen op de kinderen, alofschoons dese getrouwt zijnde, den eygendom op hun gedevelopeert door 't breeken van hun [houwelijk]³⁸ verders kwaeme te subdevelopeeren, voor en aler den laestlevenden hunder ouders aflijvig were.

84.

Den prijs der materiaelen, welken volgens den 8. art. pag. 98 den eygenaer naer de dood des togtenaers gehouden is goed te doen, moet voldaan worden volgens 't genen denselven prijs in aanvanck beloopende heeft.

85.

Uyt de middelen pag. 113 art. 1 aengenoomen om 't recht van erfdienst te verkrijgen en zal nogthans geen reël recht spruyten, tenzije dyen aangaende naargekomen worde 't gene generaeleijk daartoe is worden voorgeschoven³⁹ onder den titel van *erffénisse en opdraght der goederen*.⁴⁰

86.

Raekende het maeken der weegen en steegen, belast in 't generael aen eenieder bij den 28 art. pag. 119, dyenaangaenden verstaen Wij dat alleen bevrijt zullen [zijn die denwelke door een besondere gemeents-resolutie ontlast sullen zijn.]⁴¹

³⁸ Tussengevoegd

³⁹ Lees: voorgeschreven

⁴⁰ GLS, pag. 126-134

⁴¹ Toegevoegd in een andere hand.

87.

Het beschud van eene erve, gegeven in pantschappe, toegestaan pag. 149, art^o. 3, aan de naaste verwanten, zoo wanneer sulks voor thien of meerdere jaeren is geschiet, zal generaeleijk plaatse hebben, schoons eenen minderen teijd bepaalt were.

88.

En Wij staen ook toe, dat het beschud door de bloetsverwanten zal mogen geschieden, bij aldyen eene erve in erfpaght uytgegeven, of verpaght word langer dan voor ses jaeren.

89.

Het beschud-reght dicta pag. 149, art. 4 vergunt aan de heeren van leen-, cins-, laat- of lijfgewinsgoederen, zal ook door deselve mogen worden gepleeght, schoons door hun is verleent octroi of permissie tot de verkopinge van alsulken goederen. Maar dit reght zal noghtans komen te eyndigen, zoo haest zij, of hunne stadhouders of gecommiteerdens zoo d' overdraghte aangenoomen, als de regten daartoe staande ontfangen hebben.

90.

Den nabuur welken zoo daar geene andere vernaerders komen, pag. 150, art. 12, ook aangenomen word tot het beschud, zal edog eygendommeleijk moeten hebben huys of erve liggende naast hetgenen verkoght is.

91.

En onder alsulke nabuuren sal voorgaan, die 't eersten vernaedert heeft, en sulks sonder onderscheyd of hij meer of minder erve daeraen schietende besit als wel eenen anderen nabuur.

92.

Het beschud-reght aan een kind pag. 152, art. 19 vergunt, van 't erf door zijn vaeder verkoght, mag het kind ook exerceeren, schoons 't selve erfgenaem is van sijn vaeder of dat ditselve nog niet geboren were geweest tijde van die verkopinge.

93.

Voor genoegsaeme middelen welke voor een kind tot het geseijden beschud dicto art. 19 vereyscht zijn, verstaen wij, zoo wanneer 't selven de daartoe noodige penningen hem gehoorende inderdaad aen de hand heeft, 't zije met deselve op sijne goederen opgenomen te hebben, of met sig die inderdaad door leeninge of andersints van andere, als wel van sijn vaeder of moeder besorght te hebben.

94.

En het voorss. beschud word verstaen te geschieden ten behoeven van een kind, bij aldyen 't selven ingericht word om den eygendom van 't verkoght erve inderdaad aan 't kind te doen toekomen, sonder geresolveert of reets in bespreck te zijn, van 't selven wederom te veralieneeren.

95.

Dyen aangaende zal niet alleen een kind, of sijne momboirs of vrinden, welke het beschud tot desselfs behoef sullen mogen doen, mits daartoe bij den gerichte geautoriseert zijnde, sig onder eede, des verzoght moeten verklaaren. Maer zal in 't generaal eenieder, die voornemens is een beschud te doen, moeten in persoon overgaan tot alsulken eede van tot sijn behoef het beschud te doen, geleyk pag. 156, art. 10 gestatueert is.

96.

En daarenboven zal het vernaerdert goed aghtervolgens den 11. art. pag. 157 onverkoght en ook onverlooft moeten worden behouden jaer en dag 't zedert het beschud, of dat 't selven met reght toeërkent is, en zulks zoo wel door een kind, als generaelyk alle andere beschudders.

97.

Daarmede en word nogtans niet vereyscht, dat, bij aldyen iemand eene erve beschud, hij deselve moet blijven gebruyken. Dan mag hij deselve aanstonts wel verpagten, ook aghtervolgens voorgaenden bespreck.

98.

En zoo het beschud voltrokken of toeërkent zijnde, sig naer jaer en dag eene goede gelegentheyd opdoet om de vernaerderde erve wederom te verkoopen, zoo mag men daertoe ook overtreedten.

99.

Wat aangaet den lycoop en armengeld uyt hoofden van verkopinge, waervan gesproken word pag. 158, art. 6, verstaen wij, dat den armen en parochiaele kerke, waaronder liggen de verkoghte goederen, daertoe gereghtigt zullen blijven, in dyervoegen dat den hondersten penning [tusschen de parochiaele kercke ende den armen van deselfste plaetse egalijck sal worden verdeelt.]⁴²

100.

Maer tot lijcoop en zal niemand bereghtigt zijn, tenzije denselven duydeleijk is

⁴² Oorspronkelijk luidde deze passage: “ sal moeten gegeven worden, zoo aan de kerke, als ook den hondersten penning aen den armen van de selfste plaatse.” Waar de godspenning op deze wijze 2% zou bedragen, werd ze in de nieuwe formulering tot 1% gereduceerd.

worden besproken.

101.

En zoo niet en is worden bevoorwaert, door wie 't armen- en kerkengeld gedraegen moet worden, zal d' eene helchte komen tot laste van den aankoper, en d' andere tot laste van den verkooper.

102.

Dit armen- en kerkengeld sal niet alleen verschuld worden bij verkooping [, soo onderlinge als gerichtelijke,] maar ook bij [alzulke] beleeninge en verwisseling, voor zoo veel d' eene of d' andere der contrahenten toegeven moet eene somme gelds. [En sal 't selve gelt in 't geheel van den prijs der alienatie moeten worden betaelt, sonder dat daarvan sal worden gekort 't montant der somme, waermede de goederen mogen sijn belast, als moetende hetselve montant voor een gedeelte van den prijs gereeckent worden.]⁴³

103.

Den voorrang in 't vernaerden, gegeven pag. 152, art. 20 aan den naasten bloetverwant, daarvan het goed is gekomen, word verstaen op den voet en volgens deselfste order, gelijk hieronder ten opsichte der wetteleijke versterffenisse staat voorgeschreeven.

104.

En desen voorrang volgt die bloetsverwanten ter exclusie van die naaste vrienden van den verkooper van d' ander zijde, hoeverre die bloetsverwanten ook mogen bestaen aan den verkooper.

105.

Daar zal edog niemand uyt hoofde van bloetverwantschappe tot beschud aangenomen worden, tenzije hij te bevoorens op sijne kosten bewijse, zoo de bloetverwantschappe als den graad dier.

106.

Dien, welken onder de verwanten voorrecht heeft om eene erve te beschudden, mag sulks ook doen, alhoewel deselve niet aen eenen vrembden, maar verderen verwant verkogt were, tenzije sig opdoet het geval bij den 12. art. pag. 154 uytgezondert.

107.

⁴³ In margine toegevoegd

En dit voorrecht, toebehoorende aan de naaste bloetsverwanten waarvan het goed gekomen is, blijft staende, alofschoons ook eenen verderen verwant teffens deel hadde in 't verkoght goed [en selfs]⁴⁴ erve daaraen schietende hadde.

108.

Naerdan aan den aenkoper den weete is gedaen van 't beschud, is den beschudder volgens den 7. art. pag. 158 alleen gehouden te vergoeden de noodige en profijteleijke reparatiën, kosten en werken ter goede trouwe aen 't verkoght erve gelagt, maer [wij willen dat] hij [oock] sal moeten vergoeden alle verdere, [selfs]⁴⁵ voluptuaire kosten door den aenkoper gedaen of aengewent voor den gedaanen weet.

109.

Onder de vruchten en profijten geduurende den teijd van beschud toegestaan aan den kooper bij den 6. art. pag. 160, en sal edog niet begreepen zijn het hold [soo opgaende als slaghoudt]⁴⁶ inmiddels afgekapt, 't welk, of de waarde dyer, volgen zal den beschudder.

110.

Den vrijdom van erfdiensden, die volgens den 5. art. pag. 163 word geprescribeert bij aldyen men in dry-en-dertig jaeren en vier maanden geweest is in vrij en gerust besit van sijne panden, sonder die erfdiensden te hebben geleeden, en zal nogtans niet worden verkreegen, zoo wanneer in dyen tusschenteijd geene oirsaeke of geleegetheyd is voorgevallen om die te leyden, of bij aldyen niets contrair aen 't recht van erfdiensd bedreven is worden door dien, welkers grond den erfdiensd lijden moeste.

111.

De vrije maght, dicta pag. [sc. 163], art. 6 vergunt, van altijd pandschappen te mogen lossen of goederen op wederkoop verkoght, naar den bepaalden teijd te mogen intrekken, blijft selfs duuren, schoons die goederen of pandschappen in de derde handen gekomen weeren, bij aldyen, te weeten van den wederkoop of pandschappe, tijdeleijke aanteekeninge geschiet is in d' overdraghts-protocollen ter plaatsen waaronder deselve gehooren.

112.

Maar bij aldyen daarvan geene gerichtelijke acten gepasseert zijn, en dat die

⁴⁴ Doorgehaald: “of”

⁴⁵ Doorgehaald: “schoons”

⁴⁶ In margine toegevoegd

aanteekeninge is worden versuymt, alsdan zal eenen derden die pandschappe of goederen op wederkoop verkoght, geleyk alle andere saeken, konnen prescribereen.

113.

De maght aan eene vrouwe gegeven dicta pag. 163, art. 8 van naar de dood van haaren man te konnen vervolgen en naar sig slaan haare erfgoederen door haaren man verkoght, behoud zij selfs alofschoons deselve blijft besitten d' aghtergelaetene gereede, en in toghte besit desselfs goederen.

114.

Maar sulks word verstaan in dyer voegen, dat den aankooper eghter niet aanspreekeleyk is voor de vrughten staende het houweleyk genooten; en dat aan hem moet worden teruggegeven den koopprijs en daarenboven vergoed de verbeteringe voor sooveel deese sig nog bevinden tijde der inlossinge.

115.

Voor wettige beletsels wederhoudende den teijd van prescriptie, waarvan in 't generael spreekt den 9. art. pag. 164, en zullen niet worden aangenoomen, dan maar alsulke, welke iemand absoluyt en metderdaad wederhouden hebben zijn recht gerighteleyk te konnen vervolgen, als zijn sinneloosheyd, gevankennisse en dergeleyke, geleyk ook als wanneer men sijn recht niet en heeft mogen soeken of erhaelen.

116.

Maar daaronder en mogen niet worden begreepen de beletsels, welke men uyt hoofde van onwetendheyd van sijn recht, vrijwillige absentie en desgeleyks zoude willen voorwenden.

117.

Het vervolg om te wederhouden de vijfjaerige prescriptie ten opsichte der gereede goederen, die men ter gouder trouwe behoud, waarvan spreekt den 1. art. § 3, pag. 164, zal moeten judicieel zijn.

118.

En soo wanneer den besitter van eenig gereed goed, staende ter goede naeme en faeme, is woonaghtig ter selver plaetse, alwaer ook woont den persoon, welke dit goed als 't sijnige eyscht, zal ingevolg den 10. art., pag. 168 den overstrijk van dry jaeren genoeg sijn tot die prescriptie.

119.

De eed, welken volgens den 6. art. pag. 165 gehouden is uyt te sweeren den gemaanden schuldenaar, om naar verloop van vijf jaeren niet meer aangesprooken te mogen worden voor de schulden van natuyr, als art^{lis.} 3 et 4 praecedentibus staan vervat, zal ook desselfs erfgenaem moeten uytswereen, in dyervoegen, dat voor sooveel van sijne kennisse of weeten is, hij niet anders verm[e]ynt, dan dat de geëyschte schuld is voldaan.

120.

Geleijk volgens den 8. art. pag. 167, niettegenstaende gedaene afdaeginge, voor 't toekomende alnog mogen worden geëyscht de heereleijke gerechtigheeden, als van leengoed, tins- en lijfgewinsgoed, of heereleijke erfpaght, en selfs tot dry jaeren te bevoorens voor den teijd, dat die gerechtigheeden wederom verweht en geëyscht worden. Zoo verstaen Wij ook, dat de gerechtigheeden van die natuur nooyt door den bekenner van alsulke goederen, nog door zijne erfgenaemen, sullen kunnen worden geprescribeert, voor 't toekomenden, hoedaenig verloop van teijd ook zoude zijn vervlooten.

121.

Geleijk ook geene verweylinge zal mogen aangenoomen worden, om uyt hoofden van verloop alleen, alwaer 't ook van onverdenkeleijken teijd, sonder wettigen titel sig te mogen aanmatigen de jaghte, of andere gerechtigheeden van die nature, ende welke onder de regaliën gestelt zijn.

122.

En wat aangaet die gerechtigheyd, welke betaalt word tot erkentnisse van de heereleijke heerschappije, en die reets sonder voorgaende afdaeginge verscheenen moghte zijn dry-en-dertigh jaeren en vier maanden, zal ten opsighte van alsulke gerechtigheeden vervallen voor alsulk verloop, de vrijheyd verkreegen worden, geleijk generaelijk van alle gerechtigheeden volgens den 1. art. pag. 161.

123.

Maar desniettemin en sullen die heereleijke reghten van leen-, tins-, kurmoedig- en lijf-gewinsgoed, of heereleijken erfpaght voor 't toekomende nooyd aen eenige praescriptie onderworpen zijn; tenzije door den besitter dyer oppositie of ontkenentnisse van de natuur van die goederen gedaan zijnde, en van den anderen kant daerop geen judicieel vervolg geschiet zijnde, 't zedert die oppositie vervlooten is den teijd van dry-en-dertig jaeren en vier maanden.

124.

En van dyen generaelen regel, pag. 161, art. 1 vermelt, sonderen Wij alnog uyt de prescriptie opsigteleijk tot de kerke- en armegoederen ende hunne

gerechtigheeden, welken aangaande Wij tot hun voordeel vereyschen den loop van viertig jaeren.

125.

Het bespreck, art. 3 pag. 172 vermeldt, van eenige gifte te doen om deselve naar sekeren teijd, of naar d' afleijvigheyd van den gever, op iemand anders te doen komen, zal niet alleen mogen geschieden ten opsichte van gewonne en geworve, maar ook van patrimonieele goederen, mits daartoe geobserveert worde 't genen art^{lis.} 5 en 6 pag. 170 is worden voorgeschreeven.

126.

Zoo wanneer den gever ook maar een kind verkreege, al waer 't naer 't jaer en dagh van de gifte, zal deselve mogen worden wederroepen, tijde 't selve kind leeft. En de gifte eens wederroepen zijnde, zal daartoe den begiftigden geen recht meer hebben, schoons 't kind naerderhand voor zijn vaeder kwaeme te sterven.

127.

Over gereede en gewonne onruereleijke goederen, waerover volgens den 2. art. pag. 179 testamentaire dispositie valt, geleyk ook volgens 7. art. pag. 180 over leengoederen naar bekomen permissie van den leenheer, alwere die ook patrimonieel, mag eenen manspersoon boven de twintig en eene vrouwspersoon boven de aghtien jaeren hunnen uystersten wille maeken, en sulks zoowel ter plaatse daar 't goed is geleegeen, als elders, mits hier te lande daartoe in 't toekomenden geobserveert worde 't gene bij de voors. landreghten wegens de solemniteyten is worden voorgeschreven naar advenant van de voorvallende cassen.

128.

Maar op den voet van den 3. art., pag. 179 en zal hier te lande bestendigerweijse in 't toekomenden ook geen testament of uystersten wille meer mogen worden gemaekt, aangaende d' onruerende patrimonieele erfgoederen, tinsen, erfpaghten, renten en gerighteleijke pandtschappen, geleyk ook niet over 't genen in plaetse dyer is worden gesurrogeert, of daar voor gehouden moet worden.

129.

[Ende Wij verklaaren, dat de testamenten gemaekt ten overstaen van notaris en twee getuygen, gelijck de donatiën tusschen de levende, soowel als ter oirsaecke des doodts, hier te lande raeckende de forme egaelijck, alsof die voor schepenen

en secretaris geschiedt wezen, voor valijd sullen worden gehouden.]"⁴⁷

130.

Over de goederen, waarvan vrije dispositie valt, zal men ook mogen maeken fideïcommissen en substitutiën. Maer dergeleijke maeking, of verbiedinge van te alieneren, geordonneert bij testamenten, zoowel als bij donatiën of contracten, en zullen geen effect van realisatie of affectatie gewinnen, tenzije dat alsulke clausulen van testamenten, donatiën of contracten, inhoudende soortgeleijken last, zijn geregistreert in de gerighteijke protocollen bij den gerighte, daaronder die goederen gehooren.

131.

En die registratuyre, invoegen als voorseyt, zal moeten besorgh worden door dengen, welken eerst genieten moet van alsulke dispositiën, alee hij doen magh d' aenvaeringe van 't goed alzo belast, op pene van te verliesen 't gebruyk van deselve goederen tot profijt van den gesubstitueerden of anderen, tot welkers voordeel die alienatie verbooden zoude zijn.

132.

Alsulke dispositie van fideïcommiss, substitutiën, verbadinge van 't alieneren, conditiën van wederkeeringe of andere dergeleijke gedaan, zoo bij uystersten wille, als bij contracten onder de levendigen, van houweleijk of andere conventioneele afspraeke, zullen maer drymael effect hebben, en tot profijt van dry persoonen, daeronder den eerst geïnstitueerden, declareeren Wij voor 't toekomenden alle verdere van geene waerde, in wat termijnen die dispositiën ook zullen liggen.

133.

Daar en zullen geene fideïcommissen of substitutiën, nogte verbiedinge van 't alieeneren plaetse mogen gewinnen uyt hoofden van conjecturen: maar d' intentie of dispositie dyenaangaanden zal klaar en duydeleijk moeten zijn uytgedrukt.

134.

Nogtans, alofschoons eene substitutie tot profijt van iemand geschiedende, met bespreck, zoo wanneer den eerst geïnstitueerden kwaeme te sterven sonder kinderen, behelst twijffelaghtige woorden, zoo verklaeren Wij dog, dat in alsulk geval de kinderen, geïnstitueert bij conditie, zullen verstaen worden geroepen te zijn naer hunnen vaeder, denwelken alzo niet en zal mogen vervremden de goederen belast met alsulke substitutiën.

⁴⁷ Doorgehaald: Nogtans verklaeren wij, dat de testamenten notarieleyk alleen gepasseert, ~~geleyk ook die over patrimonieele goederen~~ voor 't publiceeren deser gemaekt, agtervolgt zullen worden, schoons den testateur niet aflijvig were.

135.

Al ofschoons niet expresseleijk gevraeght is, nog uytgedrukt staet bij een octroi om over leen- of andere hofhoorige goederen te substitueeren, zoo zal nogtans uyt hoofden van een octroy generaeleijk om daerover bij uystersten wille te mogen disponeeren, ook kunnen worden gemaekt eene substitutie of fideicommiss.

136.

En het zal genoeg zijn, dat het octroi om te testeeren verzoght is, schoons ook 't selve voor 't maeken van den uystersten wille nog niet gedepecheert, of verleent were, of dat hetselve ook verweygert were.

137.

Ook zal het octroi eens gevraeght, genoeg sijn, schoons naderhand aflijvig kwaeme te worden dyen, welken 't selve verleent heeft, voor en aleeer 't testament moghte zijn gemaekt, of den testateur aflijvig were.

138.

Maar zoo geen octroi is verzoght om over leen- of andere hofhoorige goederen te testeeren, of bij aldyen de vereyschte solemniteyten in 't maeken van een testament niet en zijn aghtervolgt, en zal den wettigen erfgenaem niet gehouden zijn den wille van den testateur te volbrengen, schoons denselven ook door hem nog mondelings mogte zijn worden verklaart in 't bijwesen van sijnen wettigen erfgenaem, tenzije desen aen den overledenen beloofte zoude hebben, sijnen wille naer te zullen komen, en dat hij of 't selven onder eede niet en zoude derven ontkennen, of dat alsulk aennemen ten opsichte der goederen, waerover vrije dispositie valt, door twee schepenen en secretaris, of door den pastoor en twee getuygen⁴⁸ zal kunnen worden beweesen.

139.

In welken verstaenden, en niet verders Wij verstaen en alleen alhier aenneemen de dispositie bij den 8. art. pag. 176 en bij den 2. art. pag. 182 gedaen.

140.

En ten opsichte van de dispositie ar^{lo}. 13, pag. 177 verstaen wij, dat het endorsement van een beslooten testament niet eygenhandig en moet geschreeven zijn door den testateur, secretaris of pastoor⁴⁹, maer dat 't selven door eenieder mag geschieden.

⁴⁸ In margine: Reflectie, daarbij te voegen: Pastor of notaris en twee getuygen

⁴⁹ In margine: Ad idem: notaris

141.

Tot vergrootinge van het wettig deel der kinderen in de versterffnisse van hunne ouders, begroot op twee vierendeelen, of de helchte van hun kinds-gedeelte volgens den 13. art. pag. 181, zal worden gerekent allen 't genen reets vanwege den laastlevenden der ouders op die kinders is gedevolveert, zoo ten opsighte der goederen door hem ten houweleijk gebroght, of staenden houweleijk aengestorven, als aengaende de helchte der gewonne goederen.

142.

Wij verstaen den 15. art. pag. 181 in dier voegen, dat d' ouders altijd, en selfs sonder meldinge van beweegelijke oorsaeken van verdiensten of ondiensten, aen een of meer van hunne kinderen zullen mogen maeken bij maniere van prelegaet, of voordeel, eenderde deel van hunne aengewonne of verkregene goederen, die op de kinderen nog niet zijn vervallen, geleyk ook van hunne gereede goederen.

143.

En willende dyenaengaende nog meerder voordeel doen, zullen zij daertoe niet mogen treden, tenzije teffens beweegelijke oirsaeke van verdiensten of ondiensten door d' ouders specifikeleijk uytgedrukt staen, en dat die redenen ook notoir zijn, of andersints geprobeert konnen worden door die, in welkers voordeel het prelegaet gemaekt is.

144.

Buyten de redenen van onterfennisse, zoo pag. 183, art. 7 en opvolgende, als ook die bij de gemeene reghten uytgedrukt staan Novella 115⁵⁰, en sullen geene verdere aangenomen mogen worden, op wat voorwentsel sulks ook zoude zijn.

145.

Zoo een testament alleen doorsneeden is, of doorgeschrabt, zonder dat met de hand van den testateur daerop geteekent is, dat hij hetselve testament houd voor wederroepen, of doot ende teniet, zal dit testament maer in sooverre daardoor zijn geïnfirmeert, als 't selven is onleesbaar of niet klaar.

146.

De dispositiën vermelt pag. 188, ar^{lis.} 6, 7, et 8 restringeeren Wij in zoo verre, dat de patrimonieele goederen der grootouders, zoowel als die door hun gewonnen voor 't scheyden van 't houweleijk van hunne kinders, verblijven moeten alleen aen de kinds-kinderen van 't eersten bed, schoons de grootouders beyde naar 't breeken van 't eersten bed van hunne kinderen alnog geleeft hebben.

⁵⁰ Gedoeld wordt op Nov. CXV,3 (causas autem iustas ingratitudinis).

147.

En Wij verstaen dyensvolgens, dat ten opsichte van die patrimonieele en gewonne goederen op de kinds-kinderen van 't eersten bed alzoo verstorvende, geenen toght en zal toekomen aan de langstlevenden tweeden man of vrouw van die kinderen.

148.

Door de een-kindschap geschiet in maniere als pag. 130 en 191 voorgeschreeven, zal in zooverre gederogeert worden aen de devolutie, dat den laatst-levenden in sijn tweeden houwelijk zal mogen vervremden de goederen die door 't breeken van 't eersten bed gedevelopeert waeren.

149.

En zoo naar 't voltrekken der een-kindschap, een kind van 't eersten of tweeden houweleijk komt aflijvig te worden voor 't breeken van 't tweede bed, alsdan zullen de goederen, ten welkers opsichte d' een-kindschappe gemaakt is, egael accreseeren of toekomen, zoo aen de kinderen van 't eersten, als tweeden houweleijk.

150.

D' een-kindschap, welke buyten de bedonge goederen en gevallen niet en mag verbreyt worden, en zal oversulks niet uytwerken het recht van eenige versterfennisse tusschen d' eengemaekte kinderen, in dyervoegen dat d' eenkindschap haer uytwerksel eens gehad hebbende op den voet als die bedongen is geweest, daeruyt geene verdere gevolgen meer te trekken vallen, nog ten dyen opsichten opereeren mag het dispositief der landr. pag. 194 [ar^{lo}. 8]⁵¹ spreekende maer van wettige versterffennisse.

151.

En geleyk volgens den 9. art. pag. 191 generaeleijk onder d' een-kindschappe niet begreepen is, 't geenen die een-kinderen verkrijgen van hunne naeste vrinden, ofwel van andere persoonen, als wel van hunne ouders, bij versterf, testament, gifte of anderen titel, zoo verstaen Wij ook, dat, bij aldyen iemand toegestemt heeft in d' eenkindschappe over alle sijne goederen in 't generael, daaronder egther niet verstaen zullen worden meede begreepen te zijn de goederen op sijne kinderen gesubdevelopeert, zoo alnog in 't leven were hunnen grootvaeder of groot-moeder, waervan deselve goederen herkomen, en dat die grootouders dyenaangaanden niet toegestemt en hebben.

152.

⁵¹ Toegevoegd

Den regel van wettige versterffnisse, zoo daar geen broeders of susters of kinderen van den aflijvigen en zijn, aengenoomen bij den 10. art. pag. 194, te weten dat de vaderleijke erffeijke goederen vallen op die vaederleijke zijde, en die moederleijke op de moederleijke zijde, en sulks in den stam, daarvan die zijn gekomen, verstaen Wij in dyer voegen, dat, sonder in te sien wie den naesten aan den overledenen is, of van wie desen de goederen beërft heeft, dieselve vooral vallen moeten op den naesten afstammenden in den reghten struyk van dyen, door den welken deselve goederen eerst verworven, of in de familie gebrogt zijn worden.

153.

En bij aldyen alsulke afstammende sig niet opdoen, verklaeren wij, dat alsdan daarinne sullen succedeeren de naaste aan den eersten verkrijger, schoons zij aen desen maer terzijde bestaen.

154.

En in val sig aangeven verscheyde persoonen, welke alzoo afstammen, of terzijde bestaen aan den eersten verkrijger, waervan den eenen naarder als den anderen in graad is bestaende aen den overledenen, over welkers versterf verschil is, dan zal onder hun voorgaen dyen, welken 't naest bestaende is aen den overledenen, sonder in te sien, of naer te gaen, of hij ook den naesten is, of niet, aen dyen, welken de goederen in quaestie eerst of origineelijck in de familie gebrogt heeft.

155.

En zoo er iemand is, welken nog afstamt, nog collaterael is bestaende aen den origineelen verkrijger der goederen op den laest-overledenen verstorven, zal den voorseyden regel dicta pag. 194, ar^o 10⁵² geene plaatse meer hebben, maar zal alsdan den naesten op den graeve aen den laast-overlevenden die goederen erven.

156.

En Wij verstaen ook, dat den naesten in graed aan den overledenen, sonder onderscheyd van welke zijde of stam hij is, erven zal d' erffeijke goederen, door hem aghtergelaeten, zoo den overledenen dese niet van zijne ouders of grootouders beërft heeft, maar door seijdval alleen hem zijn toegekomen, ende sonder dat deselve goederen ooydt op afgaanden stam gevallen zijn geweest.

157.

Zoo wanneer verschil ontstaet tusschen de naeste in graed aen den overledenen en die van zijne verwanten, welke pretendeeren af te stammen, of terzijde te bestaen

⁵² Doorgehaald de kennelijke verschrijving: pag. 10 art. 194

aan den eersten verkrijger der goederen bij den laast-overledenen aghter gelaeten, zoo zullen deese, zonder te moeten opklimmen tot den eersten of origineelen verkrijger, volstaan kunnen met te betoonen afstammende of collateraal te zijn aen eenen, waarvan de goederen mediaet, of immediaet op den overledenen zijn gekomen.

158.

Nogtans die preuve alofschoons geschiet zijnde, zoo de naaste op den graeve bewijsen konde, dat d' andere pretendentes inderdaet niet en wezen afstammende van den origineelen verkrijger, nog daeraen terzijde bestaende, zullen alsdan die naaste op den graeven echter geprefereert moeten worden.

159.

Bij aldyen iemand niet anders als onder behulp en beneficie van inventaris erfgenaem wilt zijn, zal hij gehouden wezen binnen de ses weken van d' aflijvigheid alsulk verklaeren gerichteleijk te doen, ende te verzoeken van daartoe te mogen worden aangenoomen ter plaetse alwaar den overleedenen zijne wooninge heeft gehad.

160.

Welk verklaeren en versoeck alzo geschiet zijnde, zal binnen vierthien daegen daarnaarvolgende door hem moeten worden gemaakt en voleyndicht den inventaris, ten overstaen van [den richter]⁵³ en den secretaris⁵⁴ der voors. plaatse.

161.

En voor en aler te doen d' apprehensie der goederen, zal hij gehouden zijn te stellen cautie voor 't bewijs van de meubelen.

162.

Naar 't voltrekken van den inventaris, sal hij binnen vijftig daegen daarnaar verzoeken moeten dagement ende inroeping van die welke iets op 't sterfhuys pretendeeren.

163.

En de meubelen zullen publijck verkoght moeten worden, en de penningen daarvan geconsigneert tot betaeling van de geprivilegieerde schulden, en naer dese, van de meest klaare schulden, op cautie van weder te geven 't genen datter zoude mogen te veel ontfangen weesen, zoo men tekort komt.

⁵³ Doorgehaald: twee schepenen

⁵⁴ Doorgehaald: van den gerichte

164.

Naar 't verloop van 't jaar zal hij verplicht zijn zig te verklaaren, of hij simpel erfgenaem wilt zijn of beneficiair. En geduurende 't jaer zal hij de goederen gebruyken onder cautie, alles op den voet, als breeder voorgeschreeven staat bij den 30, 31, 32 en 33 artikel van 't E[e]uwig edict van 12 julij 1611, vindbaar aghter d' opgemelte aangenoomene landreghten.⁵⁵

165.

En ingevolg den 34. van 't selven edict, willen Wij ook, dat geen relievement tegens omissie van die voorseyde solemniteyten en zal worden verleent.

166.⁵⁶

Den wille der ouders om hunne kinderen iets te doen inbrengen, waarvan spreken die landreghten pag. 201, art. 4 et 5, zal onder andere verstaan worden genoeg te zijn beweesen, zoo haast blijkt, dat door bejide d' ouders, of eenen van hun, zoo desen alleen iets heeft gegeven, 't selven staat aangeteekent, zonder daarbij uyt te drukken d' ontlastinge van 't inbrengen.

167.

Ook zonder dusdanige aanteekeninge, zal den wille der ouders ten deesen voor genoegsaam geprobeert worden gehouden, zoo zij tesaemen iets gegeven hebbende, den laastlevenden van hun alleen verklaert den wille van hun beyde te zijn geweest, dat 't gegeven goed ingebroght worde.

168.

En zonder bewijs van den wille der ouders verklaaren wij, dat de kinderen, schoons naar hun houweleijk bij d' ouders nog woonende en in den kost blijvende met hunne familie, niets gehouden zullen zijn uyt dyen hoofde in te brengen.

169.

Zoo en geleijk Wij in dyen val ook willen, dat die kinderen niets en sullen mogen eyschen voor de diensten en hulpe door hun aan hunne ouders bethoont, tenzije dese expresseleijk gewilt hebben hun daarvoor iets te doen geworden.

170.

De lootinge [of] scheyd-en-deylinge, gedaen zijnde in voegen als art. 6 pag. 205

⁵⁵ De tekst van het Eeuwig Edict *tot beter directie van de saecken van justitie* is in de vierde en vijfde druk van het GLS in de appendix opgenomen; cfr. A.M.J.A. BERKVENS, G.H.A. VENNERS, *Het Gelderse Land- en Stadsrecht van het Overkwartier van Roermond 1620*, blz lxx-lxxviii.

⁵⁶ Art. 166 was per abuis als 167 genummerd. Deze fout is achteraf hersteld, met als gevolg dat alle volgende artikelen eveneens vernummerd zijn.

vermelt, zal het nochtans geoorloft zijn daarvan te weijken, zoo daerbij bedrog of quetsinge over de helchte sig opdoet, of vrees en geweld is worden aangedaan.

171.

Het bevoorwaarden aen d' erfgenaemen onder malkanderen generaelijk toegestaen, pag. 209, art. 22, in 't scheijden en deylen van versterffenisse, zal dus ook mogen geschieden ten aensien van patrimonieele en stockgoederen.

172.

Ingevolg de dispositie bij den 2. art. pag. 210 vermelt, willen wij, dat met getuygen niet en sullen mogen worden beweesen eenige geloftens, voorwaarden of contracten bij parthijen ontkent, welkers object volgens den eysch van den kleger belooopen kan over de [tweehondert guldens]⁵⁷ tesaemen, schoons voor iedere bedonge betaeling of gestelden termijn eene merkeleijke mindere somme gevraeght wierde.

173.

Maar tot bewijs van alsulke geloftens of contracten is van noode voldoende schriftelijk bescheyd, zonder dat de[n] righter⁵⁸, buyten de gevallen ar^{lis}. 6 et 7 pag. 219 geroert, sal⁵⁹ mogen aanneemen eenigen anderen thoon van getuygen, noghte parthije den eed toestellen tot volmaeking van 't bewijs, schoons ook al een beginsel were van bewijs van een schriftelijk bescheyd.

174.

En terwijl de houwelijkse beloftens stremmen de liberteyt en dus van een important gevolg zijn, zoo verklaeren wij, dat tot bewijs dyer ook geene getuygen, dan alleen schriftelijk bescheyd op den voet als voors[e]yt aengenoomen mag worden.

175.

Desniettemin zal bij gebreek van schriftelijk bewijs den eenen den anderen, de saeke op hun eyge feyt of weeten berustende, mogen op hunnen eed geven. En zal alsdan dengenen, aen wie dit ten eede gestelt is, zijn gehouden denselven te doen, of den eed aen zijne weder-parthije te wederstellen.

176.

Nogtans daarmede verstaan Wij geensints uyt te sluyten den thoen van getuygen

⁵⁷ Doorgehaald: hondert ducatonis

⁵⁸ Doorgehaald: righters

⁵⁹ Doorgehaald: sullen

tot bewijs van valsheid, bedrog, geweld, quetsinge over de helchte en dergeleijke exceptiën, welke zig ten opsigte der handelingen kunnen ontmoeten.

177.

Raekende d' acquisitiën, alienatiën en belastinge der goederen te doen door geestelijke stichtingen en doode handen, waarvan spreken die landreghten pag. 224, ar^{lis} 5,6 et 7, verklaaren wij, dat die dispositiën niet betrekbaer zijn tot het Graveleijk⁶⁰ Capittel van desen landen [en deszelfs kercke]⁶¹. Maer d' acquisitie, vervremdinge of belastinge, dictis ar^{lis} verboden sonder octroi, zal hier te lande voor de meerreste insgeleijks voor de geestelijke stichtingen en doode handen niet mogen geschieden, als met octroi of permissie van een teijdeleijke prinsesse abdisse⁶².

178.

Geleijk volgens den 4. art. pag. 225 aan den koper geene rescissie verleent word, zoo zal aan den verkoper van rurende goederen, waerop sinneleijkheyt valt, als juweelen, schilderijen en dergeleijke, ook dyen middel niet worden vergunt, schoons die goederen boven die helchte van den gemeenen prijs verkoght weren.

179.

Alofschoons volgens den 2. art. pag. 226 den schaede geschiedende aen eenig verkoght goed, eer dat 't selven opgedraegen of geleverd is, generaelijk verblijft aen den verkoper, zoo hij in gebrek of onbehoereleijke hinderinge hadde geweest van 't selven te doen, zoo verstaen Wij dog, zoo beweesen kan worden, dat den schaede aen 't goed egaelijk bij den aenkoper zoude zijn toegekomen, dit verlies alsdan niet op den verkoper, maer den aenkoper komen zal.

180.

Den teijld van dry daegen gestelt bij den 13. en 17. art. pag. 228 wegens wahren, daar die waege of maate over gaat, verkoght zonder dat tot die leveringe dag of teijld gestelt is, extendeeren Wij tot aghd daegen.

181.

En wat aangaet de weerderinge dyer, waervan ar^{lis} 15 et 16 dictae paginae, als ook ar^{lo} 9, pag. praecedentis word gesproken, zal deselve wegens graenen genomen worden naer de laeste effractie die tot [Maseyck]⁶³ gestelt zal zijn.

⁶⁰ Doorgehaald: Hoogh-

⁶¹ In margine toegevoegd

⁶² Doorgehaald: , die van 't hooggemelten Capittel alvorens behoort

⁶³ Doorgehaald: Ruremonde

182.

En onder den schaede dictis ar^{lis} vermeldt, zal begreepen worden allen 't genen de graenen of andere wahren inmiddels of van den dag der vereyschte levering en tot de betaeling of voldoening toe zullen zijn verhooght of vermindert.

183.

Wegens de dispositie van den 20. art. pag. 236 verklaeren wij, dat als naer den omgank van den besprooken teijd beyde parthijen sweijgen alnog dry weeken en dry daegen daernaer, sonder dat het akkerland inderdaad door den aanpaghter inmiddels aen den eygenaer is worden afgestaan, 't selven land op den ouden voet en prijs wederom verstaen word gehuert te zijn voor zooveele jaeren dat den mistteijd is duurende, volgens gewoonte der plaetse daar die landen zijn geleegeen.

184.

Hetselve verstaen Wij ook ten opsichte der weyden die gemist werden.

185.

Maar rakende de landerijen en bembden, die met de pagthoven tegeleijk verpagt zijn, en welken aangaende gewooneleijk voorbehouden of aghtervolgt word, dat 't mist naer 't eyndigen van den paght daarvan niet verbroght mag worden, daeromtrent zal in val als voorseyt van stilswijgentheijd, de huyre maer voor één jaer verstaan worden vernieuwt te zijn.

186.

Alhoewel volgens den 2. art. pag. 257 verstaen is, dat een pand voor eenig geld in onberekent gebruyk gegeven zijnde, alsulken contract bestaet, zoo wanneer het inkomen van dit pand niet seker en is, of dat 't selven doorgaents niet en kome boven aght ten hondert ten advenant van 't opgenomen geld, zoo willen Wij dog die somme gerestringeert hebben tot ses ten hondert.

187.

En Wij verstaen door 't woord doorgaents bij dyen artikel vermeldt, zoo ten tijde van vijf jaeren het inkomen niet meerder dan eens, of ten hoogsten tweemaal boven de ses ten hondert is geklommen geweest.

188.

Noghtans op naekt voorwentsel van dergeleijk meerder inkomen, en zal den geldnemer van den pandhebber ten onberekent gebruyk 't selven besittende, geene rekeninge mogen eyschen. Maer willende daartoe aenhouden, zal den eygenaer van 't pand vooral moeten bewijsen, dat d' inkomsten boven de ses ten hondert doorgaents beloop en hebben.

189.

En niettegenstaenden bij den 5. art. pag. 258 verstaen is, dat aan eenen eygenaar van een verpand goed altijd geoorloft is sijn pand te lossen, zulks verklaaren Wij in dyer voegen, dat die magt door geenens laps van teijd geprescribeert word. Maer zoo nogtans bij 't acte van beleeninge besprooken is eenen sekeren termijn van jaeren, zal den voors. eygenaar inmiddels het verpand goed niet mogen lossen.

190.

En alofschoons den eygenaar van 't pand op sijnen teijd tot die lossinge mag overgaen, zoo zal nogthans den uytreyker van 't geld, die eens tevreeden is geweest die vrughten te genieten in plaetse van rente, nooyd de maght hebben van sijn geld tegens offre van afstand van 't pand terug t' eyschen, tenzije alleenlijk in 't geval dat d' inkomsten van dit pand zonder sijn schuld doorgants soude sijn vermindert over de helchte van 't genen 't selven gewooneleijk gerendeert heeft tijde van den contract van beleeninge.

191.

De gewooneleijke renten lopende volgens die landreghten generael tot ses en een quart, of den sesthienden pennink, willen Wij gerestringeert hebben tot vijf ten hondert nopende de dispositie vervat pag. 258, ar^{lo} 8, geleijk Wij sulks generaelijk bij hierboven den [artikel te suppleeren]⁶⁴ al verklaart hebben.

192.

Onder diegene, welke zig voor een ander niet en mogen verborgen, stellen Wij d' advocaeten en procureurs in saeke van hunne clienten.

193.

Op den voet van den 5. art. pag. 285 en 7 art. pag. sequentis en zullen d' ingesetenen van desen landen van Thorn daerbuyten tegens malkanderen voor personeele actiën, nog bij wegen van arrest, nog andersints in regt treden, tenzije zij ter selver plaetse buyten lands gehandelt of gedelinqueert hadden. Ende sulks op deselfste pene als ar^{lo} 6, pag. 286 is gestatueert.

194.

Het vervolg bij pandinge voor schattingen, heere-penningen, tinsen en verders als bij de landreghten pag. 295, ar^{lis} 1, 2 et sequentibus, en signanteleijk art^{lo} 9, voorts art^{lo} 19 pag. 398 schijnt toegestaan ook naar 't jaar van den verschijndag, zal hier te landen maer mogen geschieden voor soo veel die schuldigheden niet over 't jaar verlopen zijn, zullende bij verder verloop dergeleijken aghterstand bij

⁶⁴ Bedoeld is art. 65.

ordinaire regtsvoorderinge moeten worden gesoght.

195.

In kleyne saeken [sal den richter]⁶⁵ gehouden zijn stipteleijk t' aghtervolgen het voorschrift der landregten pag. 311 art. 9 en op mondelings bedingen van parthijen regt te doen, sonder deselve te laeten schrijven of ten protocollen dicteeren.

196.

Voor kleyne saeken verstaen Wij alle dergeleijke, welkers object nooyd en kan loopen over de twelf guldens Luyks. En daaronder begripen Wij ook de saeken waerinne geene hoogere breuke geëyscht word, voorts d' injurie-saeken, welke van geen bezonder belang zijn.

197.

En zoo in alsulke saeken d' eene of andere parthije tot schrijven zijn worden aengenomen, zullen deselve niet alleen ongehouden zijn daervoor iets aen den gerichte of hunne bediendens te betaelen, en bereghtigt zijn van weder t' eyschen 't geen en uyt dyen hoofde mogte zijn betaelt. [Maer zal daer en boven jeder der schepenen alsulke saake bij geschrift aangenomen hebbende, vervallen in eene amende van eenen ducaton voor d' eerste reyse, van ses ducatonen voor de tweede, en gecasseert worden van sijn officie bij de derde overtredinge.]⁶⁶

[198.⁶⁷

Dese pene van cassatie zal insgeleijks bij de derde overtredinge plaatse hebben tegens den secretaris, en de penen hierboven gecommineert voor d' eerste en tweede reijse sal dobbel tegens hem vallen.]⁶⁸

198.

En voor zooveel aenbelangt de saeken betreffende eenige schult, schaede of breuke, hooger dan twelf guldens Luyks, en eghter niet over de hondert dergeleijke guldens tezamen konnende belopen, willen wij, dat deselve ook zonder vertrek verbaeljk op den voet der landreghten pag. 310 art. 3 et sequentibus afgedaan worden.

199.

En alzoo verstaan en belasten wij, dat, zoo den verweerder in recht niet en verschijnt naar behoorelijke citatie, die volgens den 4. art. pag. 317 inhouden moet

⁶⁵ Doorgehaald: zullen de gerichten

⁶⁶ Doorgehaald t.g.v. vervanging van schepenen door een alleen-sprekende rechter.

⁶⁷ Vanaf art. 98 (=art. 200 oud) zijn de artikelen met twee vernummerd.

⁶⁸ Doorgehaald.

d' oirsaeke en de somme, waervoor de daginge geschiet, denselven bij provisie aenstonts gecondemneert worde de geëyschde somme te namptiseeren, om onder genoegsaeme versekeringe te kunnen worden gelight.

200.

Zoo ende geleijk Wij ook willen, dat aghtervolgens den 5. art. pag. 317 geschieden moet, bij aldyen den gedaegden in voegen als voorschreven geciteert zijnde in 't gericht tegenwoordig is, en sonder eenige erheffelijke oirsaeke verweygert te antwoorden, naardat hem bij denselven bevoolen zal zijn sulks te doen, op pene dat de klagte voor bekend zal worden gehouden.

201.

En in val in dergeleijke saeken als voorseyt, niet beloopende over de hondert guldens, den verweerder voor regh t komt en de schuld bekent, maer daertegens eenige verantwoordinge doet, welke niet in f[e]yten of costuymen bestaet, zal [den richter]⁶⁹ parthijen aanstonts vereenigen; zoo niet staensvoets regt doen, immers den naasten gerichtsdag daarnaar, sonder parthijen tot eenig schrijven te mogen aannemen in desen gevallen.

202.

En Wij beveelen almeede wel ernsteleijk, dat, zoo ook de schuld wegens dergeleijk kleyn object als geseyt, ontkent zoude worden, en voorgebrogt eenige verantwoordinge in feyten, alsdan punctueleijk naargekomen worde het geprescribeerde bij den 6, 7, en 8 art. pag. 310 et ar^{lo} 7 pag. 321, aenbeveelende van parthyen aanstonts aan te neemen maar tot mondelings wederleggen, salveeren en verantwoorden sonder deselve dyenaangaanden te laeten komen tot schrijven, is 't eenigsints doeneleijk.

203.

Welke dispositiën bij de vijf laastgemelte artikels vervat, Wij willen, dat aghtervolgt zullen worden⁷⁰. En dat, zoo parthijen tegens het verbot daerbij gedaen tot eenig schrijven onnoodig of sonder anterieur tentamen concordiae aengenoomen zoude zijn, deselve niet gehouden zullen zijn in alsulke gevallen iets daarvoor aen den gerichte of hunne bediendens te betaelen, en ook bevoegt zullen zijn weder t' eyschen 't geenens reets mogte zijn betaalt.

204.

Wij willen ook, dat sorgvuldig naargekomen en aghtervolgt worde de dispositie

⁶⁹ Doorgehaald: het gericht

⁷⁰ Doorgehaald: op pene van arbitraele straffe tegens de suymige

pag. 312, art. 16 geroert, voorschrijvende dat den kleger overgeven moet bij d' aanspraeke alle sijne documenten en bewijsstukken, waerop hij sijne actie grond. Geleijk ook den beklaagden gehouden is te doen bij sijn antwoord.

205.

En Wij verbieden oversulks van naederhand eenige stukken aan te neemen, of daarop in 't oordeelen te letten, tenzije alvorens reëleijk onder eede behouden word, op den voet als art. 18 pag. 312 voorgeschreeven is, dat sij niet geweeten hebben alsulk bescheyd, als men naemals zal willen overgeven, ten onderen te hebben gehadt, en dat hun 't selven tot bewijs van hunne intentie dieneleijk zoude zijn.

206.

Zoo haast de antwoord ingedient is, willen en belasten Wij wel besonder, dat in alle saeken van belangen partijen tot accord gereguleert worden, voor en alleer aan deselve te permitteeren van verders in saeke te schrijven.

207.

En terwijlen het dikwils gebeurt, dat de tegen-parthije of eenen derden is besittende de documenten, welke eenen kleger vermeent te dienen tot gronde van sijne actie of aenspraeke, en dat daardoor de saeke dikwils opgehouden worde, zoo zal denzelven gehouden zijn voor 't aenstellen van sijne actie, d' editie of exhibitie derselve gerighteelijk te vraegen, welk punct alzoo vooral zal moeten worden gedecideert.

208.

Hetgenen pag. 313, art. 6 et art. 7, pag. 3 vereyscht word van eenen procureur of volmaght te stellen, en zal eghter niet van noode zijn in saake als voorseyt van gering object, en alwaer men in schrift niet en mag worden aangenoomen; voorts ook niet in saeken van groot gewicht, zoo []⁷¹ de schriftuyren, die overgegeven worden, door eenen practiseerenden advocaet zijn opgesteld [ende onderteecktent].

209.

De saeken in contrarie feyten bestaande en ten thoon gereguleert wordende, zal bij 't selven decreet uytgedrukt moeten worden zoo 't genen beweesen dient te [sijn]⁷², als ook door wie gevoert moet worden het bewijs, voorbehouden het contrair bewijs.

⁷¹ Doorgehaald: bewezen kan worden dat

⁷² Doorgehaald: worden

210.

Dus dat niet genoeg is, gelijk tot nogh toe meerendeels gebeurt, van bij d' interlocutie te zeggen, dat de saeke ten thoon word gereguleert, maer daar moet teffens bepaeld worden 't genen te probeeren is, en die parthije worden genoemt, welke met het bewijs is beswaert.

211.

Aan den genen, welken eenen eed uytswert, 't zije als getuygen of andersints, moet wel de wigtigheyd d'yer voorgesteld en zijn gewissen geroert worden. En sal den [richter]⁷³ buyten de stelling der landreghten pag. 325, art. 6, alnog in 't besonder voorhouden d' onrechtvaardigheyd, welke eenen valschen eed zoo in crimineeale als civiele saeken in zig besluyt. En den [richter]⁷⁴, voor denwelke[n] den eed geschiet, [zal]⁷⁵ ook gehouden zijn op te staan en 't hoofd t' ondekken, opdat alsulken wigtigen act op 't plechtigste ende met indruck geschiede.

212.

De getuygens zullen ex officio altijd over eenige generael vragstukken onder den gedaanen eed vernoomen moeten worden. En opdat deselve altijd gelijkvormig geschieden, willen wij, dat dese zullen bestaen in de naardolgende:

- 1° Welken naem en toenaem den comparant heeft, en van welke religie hij is?
- 2do Hoe oud denselven is?
- 3^{tio} Wat handteeringe hij doet?
- 4to Of hij d' eene of d' andere parthije in bloed- of aangetrouwde verwantschappe bestaet? En hoe naar in alsulken val?
- 5to Of hij eenig profijt of schaede bij die saeke kan hebben? En wat in cas van jae?
- 6to Of hem wegens sijne depositie niets versprooken is? En wat in dit geval?
- 7mo Of hij te bevoorens geenen raed of daad in die saeke gegeven heeft? En op welke maniere in val van jae? En
- 8vo Of hij ook te bevoorens door parthije, of door iemand uyt haeren naem onderrigt is worden, hoe en wat hij deponeeren moet? En in val van jae, op welke maniere sulks geschiet is?

213.

Van den gevoerden vocaelen thoon of bewijs en zal geene openinge nog copie

⁷³ Doorgehaald: zullen den gerichtspersoonen

⁷⁴ Doorgehaald: de gerichtspersoonen

⁷⁵ Doorgehaald: zullen

verleent worden, voor en aler het tegenbewijs gevoert of wel daerop gerenuntieert is.

214.

Zoo de tegenparthije andere contra-interrogatoria als voorseyt heeft overgegeven, zal den persoon, die zij verzogt heeft dat daerover mag worden vernoomen, als eenen onverwiltbaeren getuygen worden aengesien.

215.

En alzoö volgens den 2 art. pag. 332 naer d' openinge van thoon of bewijs, geen verder bewijs plaetse mag hebben, als uyt erheffelijke en daerbij benoemde oirsaeken: zoo en zal nog bij middel van requeste civile, nog andersints naederhand toegelaeten zijn eenige bewijsstukken over te geven, tenzije den producent alvorens onder eede, werkeleijk te presteeren, bekragtigt dat hij die documenten te bevoorens niet ten onderen gehad heeft, nog geweeten heeft deselve te besitten.

216.

In dyer voeghen dat het niet genoeg zal zijn om die stukken te mogen aennemen, dat hij onder eede zoude willen behouden, dat hij deselve te bevoorens niet dieneleijk heeft geacht bij te brengen.

217.

De maght aen eenen richter pag. 332 art. 6 et pag. 334, art. 9 toegestaen van aen d' eene of d' andere der parthijen den eed toe te stellen tot volmaeking van bewijs, zal niet dan zeer raer gebruykt mogen worden. En Wij willen dat het stellen van alsulken eede, besonder in gewichtige saeken, voor zooveel mogeleijk worde geschouwt.

218.

Zoo iemand bij vonnis geadjudiceert word eenigen interesse, zal denselven niet hooger als tegens vijf ten hondert gereekent mogen worden.

219.

Gelijk geene revisie verleent word volgens den 6. art. pag. 336 in saeken crimineel en van injurie, daerinne eysch gedaan of condemnatie is liggende tot straffe aan den leijve, zoo zal in alsulke saeken alhier ook geen appel aengenoomen worden.

220.

Maar zoo andere boete of breuke alleenlijk is worden gevraegt of aangewesen, zal daarover ingevolg den voorseijden 6. art. appel mogen worden geïntenteert. Dog permitteeren Wij sulks niet anders, tenzije den eysch of condemnatie beloopē

over de [vijftigh guldens Bbnts. Luyks]⁷⁶.

221.

Nogtans in alle andere saeken waervan den eysch of de vonnissen niet excedeeren de somme van hondert pattacons, buyten de kosten, en zal geene revisie nog appel geïnterponeert mogen worden, tenzije gehandelt wierde over eene rente, cins of anderen [e]euwige duurende last: als wanneer dan ook geappelleert zal mogen worden in dergeleijke saeken, hoe gering ook moghte zijn die jaerleijkse irredimibile lasten in questie.

222.

Maar hoe hoog ook de beswaerenissen bij vonnissen gedaan beloopen zullen, zal egther geen appel nog revisie meer mogen geïntenteert of toegestaan worden, zoo 't selven vonnis reets bij twee aghtereenvolgende instantiën is worden geconfirmieert, zelfs ook niet op pretext van nulliteyt, of uyt welken hoofde zulks ook zije. Ten waere nogtans het object in questie, buyten de kosten, oopentleijk zoude kunnen bedraegen over de duysent pattacons.

[225.

Onaengezien de dispositie pag. 3, art. 3, § 3 vervat, zal het hier te lande verblijven bij die art. 4, pag. 334 geroert: en alzoo zullen de secretarissen alhier tegenwoordig mogen en selfs moeten blijven, bij 't voteeren der scheepenen, den geheelen teijd, dat deselve hunne opinie seggen.]⁷⁷

[226.

Maar voor de meerreste willen Wij op den voet als dicto ar^o 3 pag. 3 verstaen is, dat den meyer ende den advocaet-fiscael, zoo teijde van d' opinie te zeggen, als van 't voteeren, sullen moeten opstaen, ende den richter daarmede laeten geworden.]⁷⁸

223.⁷⁹

Het versteck of verval van 't recht gecommineert bij den 2. art. pag. 344 tegens diegeene, welke hunne gerechtigheijd niet aangegeven hebben op 't aanplekken der biljetten in 't punct van executie daarbij vermelt, en zal egther geene plaatse hebben tegens alsulke, welkers gerechtighejd op eenig goed staet geregistreert op

⁷⁶ Oorspronkelijk: twelf gulden Luyks; nadien oorgehaald: tien dukatons; uiteindelijk gewijzigd in: vijftigh guldens Bbnts. Luycks. Onduidelijk blijft aldus of boetes gerekend worden in Brabantse dan wel Luikse guldens.

⁷⁷ Het artikel is in het geheel doorgehaald.

⁷⁸ Het artikel is in het geheel doorgehaald.

⁷⁹ Tengevolge van het schrappen van de artt. 225 en 226 zijn de artikelen 223 e.v. met 4 vernummerd.

de publijcke gerichtsprotocollen ter plaetse daer 't selven is liggende.

224.

De breuken, welke bij die meergemelte geadopteerde landreghten naar gelegentheyd van saeke gelaeten worden tot erkentnisse des gerichts en [sal]⁸⁰ doch door [den richter]⁸¹ boven de vijfentwintig ducaton [niet] gedecreteert mogen worden.

225.

De waarde van eenen ducaton, bij die landreghten vermeldt, taxeeren Wij maer op vijf guldens in cours als in dese landen gankbaar, en de guldens voor breuken daarbij uytgedrukt zullen [maer]⁸² gerekent worden als [op den cours en in guldens als alhier gancbaar.]⁸³

226

T' genen pag. 361, art. 11 ges[e]ijjt word, dat, die voor breuken aengesprooken word en niet genoeg en is geëfft, denselven gehouden is die breuke te verborgen, of dat bij faute dyer hij in gevanknisse gestelt kan worden, willen Wij maer [hebben] aghtervolgt naardat den beklaegden reets in breuke is gecondemneert, en deselve niet en kan betaelen met de kosten, nog zulks gevonden worden uyt desselfs goederen.

227.

De maght aan den gerigte gegeven, signanteleijk pag. 354, § 4, art. 3, van te condemneeren tot eene bedevaert, laeten Wij nooyd toe. Maer voor de gevallen daarbij vermeldt, permitteeren in plaetse dyer amendens of de gevanknisse te waeter en te brood te decreteeren voor alsulken teijd als 't gericht goedvinden zal.

228.

Wij willen ook niet, geleyk eghter praedicta pag. 361, ar^o 12 toegelaeten word, dat in de gevallen daarbij vermeldt eenen beklaegden verplicht word sig onder eede te expurgeeren of t' ontlasten. Maar hoe groot vermoeden ook valt, zoo daar geen bewijs genoeg is, zal den beklaegden van alle breuken en straffen ontslaegen blijven.

229.

Nogtans zoo alsulken beklaegden oirsaeke gegeven heeft tot het neemen van

⁸⁰ Doorgehaald: zullen

⁸¹ Doorgehaald: de Hooftjustitie van Thorn, zoo min als door den gerichte van Grathem

⁸² Doorgehaald: niet hooger

⁸³ Doorgehaald: dry voor eenen ducaton

preparatoire informatiën, of tot eene aanspraekke, zal eghter, schoons hij niet ten vollen oertuygt is, gecondemneert mogen worden in de kosten, of een gedeelte dyer naar gelegentheyd van 't vermoeden tegens hem liggende.

230.

De confiscatie der goederen onder andere pag. 362, art. 1, pag. 364, art. 1 en verders bij die landregten gecommeneert, en willen Wij dat nog in die gevallen, nog om andere delicten, hoe swaar die ook zijn, oytmaels plaetse heeft, derogeerende oversulks, ten dyen opsichte wel expresseleijk aen die voorseijde dispositiën der landregten en alle wetten eenige confiscatie der goederen om misdaeden meede brengende.

231.

Wij verstaen hetgeene in 't begin, titulo 2do pag. 362 van misdaeden geseyt word, dat sonder wette niemand om eenig misdaed aen 't leijf gestraft mag worden, alleen van alsulke straffe de dood infligeerende.

232.

En dus zal den reghter naer gelegentheyd en vereysch van saeken tot mindere lijfstraffe mogen overgaan in de gevallen, alwaar de straffe over eenig misdaed gelaeten word tot goeddunken van den gerichte.

233.

Desniettemin willen wij, dat de straffe van brandmerken zoo veel mogeleijk gemenageert worde, en in plaetse dyer de straffe aan de kaak, van geeseling of bannissement versterkt [wordt opgelegd].

234.

De straffe van vijftig guldens pag. 365, art. 10 gecommeneert tegens persoonen oneerleijk levende en tesaemen huyshoudende zal dus niet vallen tenzije d' eene van hun is den meester of meestersse des huysgesins, maar geensints bij aldyen alsulken handel gebeuren zoude tusschen de meyd ende den kneght onder een dack woonende, of tusschen eenen dyer met de kinderen van hunnen meester of meestersse.

235.

Ook en zal d' amende van ses guldens vervat bij den opvolgenden 11. artikel pag. 366 alleenlijk maar geëyscht mogen worden van den ongeheyljken man, sonder dat eenige amende van de ongeheyljke vrouwe in alsulken val sal mogen worden gepretendeert.

236.

Wij verbieden van eenige getrouwde personen t' ontrusten voor amendens op pretext van eenige oneerlijke gemeenschappe voor hun houweleijk te hebben begaen.

237.

Hoedanig vermoeden zig ook opdoet, dat iemand sig uyt vrees van straf van eenig misdad ter dood gebroght heeft, en mag daeromme niet aenstonts getreden worden tot de straffe bij den 18. art. pag. 369 voorgeschreeven. Maer om daertoe over te gaan, zal denselven te bevoorens als dusdaenig bij vonnis moeten zijn gecondemneert. En zal hem te bevoorens eenen curateur van officie-wegen aenstonts verleent moeten worden.

238.

En voor zoo veel zig iemand verdrongen, verhangen of andersints ter dood gebroght heeft, tegens welken geene betichtinge van een swaer delict en leyd, en zal geen vervolg gedaan mogen worden. Maar zal denselven gehouden worden van sijne sinnen te zijn berooft geweest, en oversulks sonder schande behoorelijk begraven moeten worden.

239.

Door 't verbot pag. 370, art. 19 gedaen, van eenen verdrongen of anderen dooden persoon zig niet aen te draegen, of daarvan meester te maeken, en willen Wij niet uytsluyten de sorge van verdroncke personen, zoo haest die gevonden worden, op te neemen en aan deselve t' appliceeren de bekende geneesmiddelen.

240.

In tegendeel beveelen Wij aan eenieder dergeleijke personen onophoudentleijk ten dyen eynde te brengen in 't naastgelegen huys en aan d' inwoonders dyer zig in geenen deele daartegens te stellen op pene van vijf ducaton. Ten waere uyt den stank, het drijven boven water, of andere dergeleijke teekens te besluyten is het lichaam dood te zijn.

241.

Zoo den verdrongen onbekent of onvermogen moghte wezen, zullen de gedaene kosten en moeyte, 't zije d' aangewende hulpmiddelen van eenen gewenschten uytval zijn geweest of niet, door de gemeentens waeronder denselven is gevonden in redeleijkheyd en zoo noodig op taxatie van den gerigte worden gerestitueert en voldaan.

242.

Wij verstaen den 1. en 2. art. pag. 371 § 7 opzichteleijk tot de straffe der dieftens in dyer voegen, dat eenen dief met de dood door de galge gestraft moet worden,

selfs ook de diefte bedreven door knechten, meyskens, werklieden en andere dienaeren, wie ook door gasten in de huysen, daer zij zijn geherberghet, alofschoons bedreeven sonder breeken of andere beswaerende omstandigheeden, ten waere den richter ter oirsaeke van de besondere kleynigheyd van saeke, om de mindere jaeren, of om eenige andere redenen sig verplight vonde op te leggen eene mindere straffe, als degene des doods.

243.

Wij willen eghter, dat ten opsichte der diefte domestique nooyt mindere straffe zal mogen zijn als van geeseling, bannissement of pronkinge.

244.

Verders verklaaren wij, dat de kleynigheyd van saeken den dief niet en zal bevrijen van de galge, zoo de diefte geschiet is bij breekinge of dergeleijke beswaerende omstandigheyd.

245.

Ende die, welke tot eene diefte bij breekinge geholpen hebben, met waght te houden of andersints, zullen aan deselfste straffe als de principaelste daeders onderworpen zijn, zoo de mindere jaeren niet verplighten eene saghtere straffe op te leggen.

246.

En van hoedanige kleyne aangelegentheyd de dieftens ook zijn, zal den dief, twee mael daerover gestraft zijnde, ter welker plaatse zulks ook is geweest, voor de derde reyse eghter de galge verdienen, schoons ook dese diefte is ontblood van alle aggraveerende omstandigheeden.

247.

Wij willen, dat de dispositien bij den 2, 3 en 4 art. der landreghten pag. 373 geoert, worde aghtervolgt in dyen verstanden, dat eenen ingeseten van onsen landen van Thorn niet en zal mogen worden gestelt in gevankennis, dan alleen bij ord^{tie} van den gerichte, of dat hij [...] ⁸⁴ bedreeven heeft een misdaad [...] ⁸⁵ en op de versche daad [of kort daernaer] ⁸⁶ gevangen is worden.

248.

En eenen ingeseten, gevangen zijnde voor alsulke misdaeden [waertoe lijfstraffe

⁸⁴ Tussengevoegd en nadien weer doorgehaald: schoons

⁸⁵ Doorgehaald: waertoe oock [geen] lijfstraffe staet

⁸⁶ Tussengevoegd

staet]⁸⁷ of wel bij decreet als voorseyt, of op de versche daad [of kort daernaer]⁸⁸, zal zig niet mogen beroepen om op den voet van den geseeyden 3. en 4. art. en van den 9. pag. sequentis ontslaegen te worden onder burge. Den richter desniettemin sulks [in zijn geheel]⁸⁹ [dit] om andere wetteleijke oirsaken toe te staen.

249.

Onder de misdaden, waertoe leijfstraffe staet, verstaen Wij bij den voorige artikel⁹⁰ niet te begrijpen alsulke, waertoe ten hoogsten niet dan die van bannissement of pronkinge gestelt is of vallen kan.

250.

'T genen pag. 378, art. 13 gesijt word, dat de beklaegdens in crimineele saeken tot wederlegginge of reprochen der getuygen ontfangen moeten worden, verstaen Wij maer in dyen sinne, dat de naemen en toenaemen der getuygen aen hun ten dyen eynde moeten worden veropenbaert.

251.

Dus zal geene verdere openinge van thoon aen den beklaegden gegeven mogen worden, betreffende de depositiën der getuygen in eenige crimineele saeken, te weeten waertoe straffe aan den hals, lijve, tot bannissement, aan de kaak of andere wereltleijke schande vallen kan. En welke depositiën of verklaeringe ten hunnen op sighten in alsulke saeken gesecreteert zullen moeten worden gehouden.

252.

Ook willen Wij dat des beklaegdens bedienden, die aan deselve, zoo zij er geenen hebben, van officie wegen zal moeten worden gegegeven, naardat zij in persoon zullen hebben geantwoord op de feyten van belastinge, geciteert worde tot het uytswereen der tuygen eed, voor en alee daerop vonnis condemnatoir slaen mag. Maer den bedienden zal eghter bij die depositiën niet present mogen blijven, geleyk ook niet [den]⁹¹ advocaet-fiscael bij 't afleggen van den thoon der getuygen.

253.

Tot explicatie van den 3. art. pag. 380 verstaen Wij voor misdaden die grof en leelijc zijn, maer alsulke, waertoe de straffe des doods gestelt is.

[258.

⁸⁷ Tussengevoegd

⁸⁸ Tussengevoegd

⁸⁹ Tussengevoegd

⁹⁰ Doorgehaald: twee voorigen artikels

⁹¹ Doorgehaald: den meyer of

Voorts willen wij, dat boven 't genen bij dyen artikel en den voorgaenden vereyscht is worden, om iemand ter banke of tot scherpe examinatie te wijsen, alnog van noode is om alsulk decreet, of een vonnis behelsende de straffe des doods,[..]⁹² ter executie te stellen, dat 't selven decreet of vonnis te bevoorens geconfirmeert worde door onsen raede van den appellationsraed van desen landen, welken ook de maght hiermede gegeven word, om alsulke decreeten of vonnissen te veranderen, als naer exigentie van saeken bevonden zal worden.]⁹³

[259.

En in crimineele saeken daar eene mindere straffe valt, als die der dood, edogh aen den leijve of strekkende tot wereltleijke schande, zal ook geen vonnis door die gerichten ter executie gestelt of uytgesprooken mogen worden, tenzije door hun bevoorens ingenoomen is geweest een advies van dry advocaeten, en die straffe bij 't vonnis vermeld ten minsten door twee van hun is worden goedgekeurt.]⁹⁴

254.⁹⁵

De dispositie wegens den teijd, geprescribeert pag. 385, art. 4, van binnen dry daegen naar de gevankennisse, in val van geenen uytstel geïmpetreert te hebben, de klaghte of aenspraek te moeten doen, willen en belasten Wij ook, dat stipteleijk aghtervolght worde. Noghtans verstaen Wij geensints, geleijk echter daarbij schijnt gestatueert, dat bij gebreeck daaraen, den gevangen daerom kost- en schaedeloos van de hachte ontslaegen en gewesen worde.

255.

Edog om die dispositie van binnen dry daegen naar de gevankennisse te dienen van klaghte, in val van geenen uytstel, exacteleijk te doen naarkomen, belasten Wij den [richter]⁹⁶ de tijdeleijke prinsesse abdisse van desen landen te verwittigen, zoo [den advocaet-fiscael]⁹⁷ dyenaangaenden in versuym were gebleeven om tot [sijnen]⁹⁸ onwillen naar gelegentheyd van saeken te voorzien.

256.

Op den voet van den 6. art. pag. 385 zal in saeke waerinne maer condemnatie in amendens vallen kan naar d' aenklaghte niet extraordinaris, dan van ordinaire

⁹² Doorgehaald: en gegeven door den gerichte van Grathem of hoofdjustitie van Thorn

⁹³ Het artikel is in het geheel doorgehaald.

⁹⁴ Het artikel is in het geheel doorgehaald.

⁹⁵ Tengevolge van het schrappen van de artt. 258 en 259, alsmede van de eerdere vernummeringen zijn de artt. 254 e.v. met 6 hernummerd.

⁹⁶ Doorgehaald: richters

⁹⁷ Doorgehaald: onsen meyer of

⁹⁸ Doorgehaald: hunnen

gerichtsdag tot gerichtsdag maer geprocedeeert mogen worden.

257.

Wij verstaen ook agtervolgens den 15. art. pag. 387 dat iemand eens bij vonnis gestraft zijnde wegens een misdæd, schoons minder als 't selven zoude hebbe vereyscht, daeromme niet wederom mag gevangen nog aengesprooken worden; geleyk ook eens ontslaegen zijnde bij vonnis, niemand wederom zal mogen aengeprooken worden, tenzije sig naederhand nieuwe genoegsaeme preuven opdoen tot belastinge.

258.

En voor soo veel in die meergemelte geadopteerde landreghten van 't Overquartier van Gelderland, in voegen als voorschreeven gemodificeert, nog iets ontbreeken moghte, of daerbij, en bij onse voorgeroerde transactiën, articulen, explicatiën en placcaeten niet uytdrukkeleyk en is gestelt, nog daeruyt klaer volgen zoude moeten volgens den gheest der wette, willen en verklaeren wij, dat alsdan recht gedaan worde, naer die gemeene geschrevene regten, die in geen gemeen ongebruyk en zijn gekomen, en dat in desen laesten val gevolgt worde 't genen in d' omliggende plaetsen word gebruykt, en 't minsten is vervrembd van onse voornoemd wetten en van de billigheyd.

259.

Wij belasten [den richter]⁹⁹ deser landen, als ook alle andere die recht en justitie hebben te doen ende t' administreeren, die voorgeroerde transactiën, articulen en verkoosene gemodificeerde landreghten, voorts daarnaar die gemeene beschrevene reghten en gebruyken der omliggende plaetsen, in maniere, order en op denselfsten voet als hierboven is worden uytgedrukt, te aghtervolgen en nauwkeurig naer te komen in alle saeken, die voortaan zullen mogen opkoomen ende voorvallen. Geleyk Wij ook willen en belasten dat eenieder der ingesetenen en alle verdere, welke sulks aangaet, sig van den dag af van deese publicatie, daarnaar punctueeleyk zullen hebben te righten ende te voegen. Alles noghtans onder uytdrukkeleyk voorbehoud aen Ons ende onse naercomelingen van de maght en gerechtigheyd van veranderinge of verbeteringe en interpretatie, zoo wanneer bij vervolgt word bevonden iets te wezen, 't genen bij verloop van teyjd, of uyt andere redenen en oirsaeken eenige veranderinge, explicatie, vermeerderinge of verbeteringe zoude komen te vereyschen.

260.

En opdat onsen geseyden wille en voorschreeven verklaeren beter kome tot

⁹⁹ Doorgehaald: alle onse officiers en righters

eensieders kennisse, en dat alle onderdaenen, en die welke sulks aangaet, weeten kunnen, waernaer zig in 't toekomende hun hebben te reguleeren, zal allen 't voorschreven op kosten [..]¹⁰⁰ van desen landen van Thorn worden in druk gestelt, en sulks geschiedt, [willen en belasten Wij Maria Cunegonda, dat]¹⁰¹ 't selven naer voorgaende advertentie in alle de parochiaele kerken, en naer 't luyden der klokken tot Thorn worden gepubliceert.
Des t' oirkonde hebben Wij ...

¹⁰⁰ Doorgehaald: bij provisie

¹⁰¹ Doorgehaald: zal